

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Mirjam Arrak

**KESKKONNAARVESTUS JA -ARUANDLUS EESTI
ETTEVÕTETES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Natalja Gurvitš

Tallinn 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Mirjam Arrak

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 142711

Üliõpilase e-posti aadress: mirjamarrak@gmail.com

Juhendaja dotsent Natalja Gurvitš:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	3
SISSEJUHATUS	4
1. KESKKONNAARVESTUSE JA -ARUANDLUSE OLEMUSEST	6
1.1. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse mõisted	6
1.2. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse olulisus ja olemus	7
1.3. Keskkonnajuhtimissüsteemid	12
1.4. Huvipakkuvaid uurimusi keskkonnaarvestusest ja –aruandlusest.....	14
2. UURIMUS KESKKONNAARVESTUSEST JA –ARUANDLUSEST EESTIS.....	17
2.1. Uurimuse valim ja meetodika.....	17
2.2. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse alase informatsiooni avalikustamine Eestis.....	21
2.2.1. Keskkonnaalast informatsiooni sisaldavad aruanded	23
2.2.2. Keskkonnaeesmärgid, keskkonnaaspektid ja keskkonnamõjud	26
2.2.3. Keskkonnaalase informatsiooni avaldamise skoor.....	31
2.3. Autori järeldused ja ettepanekud	33
KOKKUVÕTE.....	36
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKAD.....	40
LISAD	43
Lisa 1. EMAS ja ISO 14001 peamised erinevused	43
Lisa 2. Äripäev TOP 100.....	44
Lisa 3. Keskkonnaalase informatsiooni olemasolu	48

ABSTRAKT

Töö pealkiri on: Keskkonnaarvestus ja -aruandlus Eesti ettevõtetes

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, millist keskkonnaalast informatsiooni ja kuidas Eesti ettevõtted avaldavad. Selleks uuriti Äripäev TOP 100 edetabeli esimese 50 ettevõtte kodulehekülgi ja vaba ligipääsuga aruandeid. Andmeid otsiti viiest kategooriast: keskkonnajuhtimissüsteem, keskkonnaaruanne, keskkonnaeesmärgid, -aspektid ja -mõjud ning kvantitatiivne informatsioon. Uurimismeetodiks oli kvalitatiivne sisuanalüüs.

Analüüsi käigus selgus, et 46% ettevõtetest ei avalda veebilehel või vabalt kättesaadavas aruandes keskkonnaalast informatsiooni, 18% puhul oli vastav teave olemas kas emaettevõtte kohta või kontserni tasemel. Keskmiselt avaldatakse infot vähem kui kahe kategooria kohta. 28% ettevõtetest käsitles keskkonnatemaatikat kas keskkonna-, jätkusuutlikkuse, ettevõtte sotsiaalse vastutuse või majandusaastaaruandes. Üks ettevõtte koostab keskkonna- ja jätkusuutliku ärijuhtimise aruannet.

Keskkonnaarvestuse ja -aruandluse alane info on sageli üsna keeruliselt leitav ning üldsõnaline. Konkreetsed, mõõdetavad eesmärgid on harva välja toodud. Kvantitatiivset infot avaldas 13 organisatsiooni, kuid keskkonnaalast finantsteavet vaid ühe valimisse kuuluva ettevõtte kontsern.

Lõputöö on kasulik keskkonnaarvestuse ning -aruandluse uurijatele, sest annab ülevaate valdkonna hetkeseisust Eesti ettevõtete seas.

Võtmesõnad: keskkonnaarvestus, keskkonnaaruandlus, Äripäev TOP 100, keskkonnajuhtimissüsteem, keskkonnaaspekt, keskkonnaeesmärk.

SISSEJUHATUS

Inimkond seisab silmitsi mitmesuguste keskkonnaprobleemidega. Viimaste aastakümnete jooksul on kiiresti kasvava elanikkonna tõttu suurenenud vajadus loodusressursside järele. Keskkonnaseisund on halvenenud, looduskatastroofid esinevad üha sagedamini, tuues kaasa miljarditesse ulatava majandusliku kahju. Samal ajal on hakanud suurenema inimeste ja ka organisatsioonide keskkonnateadlikkus. Mõistetakse, et inimtegevus on keskkonnamuutuste põhjustajaks.

Sellest tulenevalt muutuvad keskkonnaarvestus ja –aruandlus aasta-aastalt tähtsamaks. Levib arusaamine, et aruandlusel on laiem funktsioon kui puhtalt traditsiooniline omanikele ja investoritele ning riigiasutustele suunatud finantsaruandlus. Üha enam tuleb näidata ka ühiskonnale, et organisatsioon hoolib keskkonnast ning jätkusuutlikkusest üldiselt.

Vaatamata keskkonnaarvestuse ning –aruandluse valdkonna kiirele arengule viimastel aastakümnetel, puudub praegusel hetkel ühtne arusaam sellest, mida täpselt peaks keskkonna kohta raporteerima. Endiselt leidub neid, kes selle vajaduses kahtlevad. Keskkonnaarvestus ja –aruandlus on standardiseerimata valdkond ning enamjaolt vabatahtlik. Organisatsioonid saavad ise valida, missugust informatsiooni ja millises mahus nad avalikustavad.

Selleks, et jõuda tulevikus ühtsema keskkonnuaruandluse ja -arvestuseni, tuleb esmalt luua ülevaade hetkeolukorrast. Bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on käesoleval hetkel puuduv ülevaade keskkonnaarvestusest ja -aruandlusest. Töö eesmärk on selgitada välja, millist informatsiooni ja kuidas Eesti edukamad ettevõtted keskkonna kohta avalikustavad. Sellest tulenevalt on töö uurimisküsimusteks:

- Millist informatsiooni ja kuidas Eesti ettevõtted keskkonnaarvestuse ja -aruandluse valdkonnast avalikustavad?
- Millisel määral lähtuvad Eesti ettevõtted keskkonnuaruandluse rahvusvahelistest standarditest ja määrustest?
- Kas ja millised seosed esinevad keskkonnuaruandluse ja ettevõtte tegevusala vahel?

Eesmärgi täitmiseks on autor püstitanud järgmised uurimisülesanded:

- 1) töötada läbi teemakohane kirjandus ja varasemad antud teemat käsitletud uurimused;
- 2) selgitada välja kategooriad, mille alusel hinnata ettevõtete keskkonnaarvestust ja -aruandlust;
- 3) koguda vajaminevad andmed;
- 4) analüüsida saadud andmeid ning teha nende põhjal järeldused;
- 5) teha ettepanekud teema edasiseks uurimiseks.

Bakalaureusetöös uuritakse keskkonnaarvestust ja -aruandlust Äripäeva TOP100 edetabeli 50 edukama ettevõtte näitel. Autor soovib teha kindlaks, milline teave on infotarbijale vabalt kättesaadav. Seetõttu kogutakse andmed internetist valimi ettevõtete kodulehtedelt ning vaba ligipääsuga aruannetest. Uurimismeetodiks on valitud kvalitatiivne sisuanalüüs.

Töö on jaotatud kaheks osaks. Esimeses peatükis selgitatakse keskkonnaarvestuse ja -aruandluse mõisteid. Antakse ülevaade teema olemusest ja tuuakse välja keskkonnuaruandluse ja -arvestuse olulisus. Kirjeldatakse ning võrreldakse kaht peamist keskkonnajuhtimissüsteemi. Antakse ülevaade teemakohastest uurimustest ja nende tulemustest.

Teises peatükis kirjeldatakse töö valimi koostamist ning antakse detailne ülevaade sellest, milliseid andmeid, miks ning kuidas koguti. Seejärel tuuakse välja uurimuse tulemused kategooriate kaupa. Esitatakse autori tähtsamad järeldused ning ettepanekud teema edasiseks uurimiseks.

Töö autor soovib tänada oma juhendajat dotsent Natalja Gurvitšit.

1. KESKKONNAARVESTUSE JA -ARUANDLUSE OLEMUSEST

1.1. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse mõisted

Mõistetel keskkonnaarvestus (ingl *environmental accounting*) ning keskkonnaaruandlus (ingl *environmental reporting*) puuduvad üldiselt tunnustatud definitsioonid. Erialaühendused ning teemakohased publikatsioonid on neid mõisteid mitut moodi seletanud. Järgnevalt on toodud mõned neist.

Keskkonnaarvestus võib viidata rahvamajanduse arvepidamises keskkonnavarade ning nende ammendamise ja seisundi halvenemisega seotud kulude füüsilistele ja monetaarsetele kontodele. Ettevõtete majandusarvestuses viitab keskkonnaarvestus üldjuhul keskkonnaauditile, kuid võib hõlmata ka ettevõtte põhjustatud keskkonnamõjude kuluarvestust. (Glossary ... 1997)

Collison ja Slomp on kirjeldanud keskkonnaarvestust kui keskkonnaga seotud küsimuste ehk kulude, kohustiste, vara käsitlemist finantsaruannetes või keskkonnamõju hindamisel. Keskkonnaaruandlus on aga keskkonnaalaste küsimuste raporteerimine, näiteks tulemuslikkuse aruandlus, mis ulatub finantsaruandlusest kaugemale ning võib esineda eraldi aruandena või brošüürina väljaspool finantsaruandeid. Selline aruandlus võib sisaldada ka keskkonnabilanssi. (2000)

Pramanik et al. on defineerinud keskkonnaarvestust kui keskkonnakulude identifitseerimist, mõõtmist ja allokeerimist ning nende kulude integreerimist äritegevusse. Keskkonnaarvestus hõlmab vastava informatsiooni edastamist ettevõtte sidusgruppidele. Keskkonnaaruandlus aga kirjeldab mitmesuguseid viise, kuidas ettevõtted avalikustavad informatsiooni oma keskkonnaalaste tegevuste kohta. (2008)

Keskkonnaarvestus on äriüksuse keskkonnasõbralike tegevuste identifitseerimise, mõõtmise ja kommuniqueerimise protsess. Keskkonnaaruandlus on keskkonnaalase teabe, st riskide, mõjude ja poliitikate esitamine. (Khan 2016)

Rahvusvaheline Raamatupidajate Föderatsioon (International Federation of Accountants, IFAC) käsitleb tuleb eristada keskkonnaarvestust (ingl *environmental issues in financial accounting*) ning keskkonnajuhtimisarvestust (ingl *environmental management accounting*). Esimene tähendab finantsaruannetes keskkonnaalase, näiteks keskkonnaga seotud investeeringute, keskkonnakohustiste ja muude oluliste organisatsiooni keskkonnaalase tegevusega seotud kulude informatsiooni kaasamist. Teine aga tähendab keskkonnategevuse ning majandusliku tulemuslikkuse juhtimist juhtimisarvestussüsteemide ja muude tegevuste abil, mis keskenduvad füüsilisele energia, vee, materjalide ning jäätmete informatsioonile ning rahalisele seotud kulude, tulude ja säästude informatsioonile. (Environmental Management Accounting 2005)

Keskkonnaarvestus on laiem mõiste, mis hõlmab endas keskkonnaga seotud informatsiooni ettevõttesisese ja –välise avalikustamise korda. See keskendub osanikele ja teistele sidusgruppidele mõeldud aruannetele. Keskkonnajuhtimisarvestus on aga keskkonnaarvestuse alamliik, mis keskendub organisatsioonis otsuste langetamiseks vajalikule informatsioonile, kuigi suurt osa sellest teabest saab ka organisatsioonväliseks aruandluseks kasutada. (Environmental Management Accounting 2017)

Kuigi ülaltoodud seletused erinevad üksteisest mõneti ning asjakohaseid definitsioone on palju, võib autori arvates need kirjeldused kokku võtta järgmiselt: keskkonnaarvestus on keskkonnaga seotud informatsiooni kindlaks tegemine, mõõtmine ning aruannetes käsitlemine. Keskkonnaaruandlus on aga igasuguse ettevõtte tegevusega seotud keskkonnaalase teabe avalikustamine.

1.2. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse olulisus ja olemus

Keskkond on ohus. Selle ohu loomuse ja tõsiduse üle vaieldakse, kuid enamik usaldusväärseid teaduslikke allikaid nõustub, et käesoleval aastatuhandel ootab inimkonda ees hulk keskkonnaprobleeme. Ei ole alust arvata, et negatiivsed keskkonnatrendid edaspidi aeglustuvad. Praegused keskkonnaohud on globaalsed, sest ökoloogilised katastroofid riigipiire

ei tunne. Isegi jõukad ning võimukad pole nende eest kaitstud. Ohus pole mitte ainult inimeste tervis, vaid ka omand ning ettevõtete kasumid. Sellegipoolest leidub endiselt neid, kes kahtlevad keskkonnaprobleemide tähtsuses ning inimeste rollis. (Jones 2010)

Praegusel globaliseerumise ajastul on tööstusharude hulk kogu maailmas kasvanud. Kadunud on suuremad takistused ärimaailma sisenemiseks. (Omnamasivaya, Prasad 2016) Riigid seisavad silmitsi katsumusega kaitsta keskkonda ning edendada samal ajal majanduse arengut. Iga ettevõtte tahab teenida kasumit ning selle nimel kasutatakse loodusressursse. Keskkonnakahjustuste kasude ja kahjude hoolikas hindamine on vajalik, et teha selgeks keskkonnaseisundi halvenemise ja vajaliku arengutaseme turvalised piirid. (Khan 2016)

Tööstusrevolutsiooni järgselt on inimeste ja looduse suhted radikaalselt muutunud. Kui varasemalt kujundas inimtegevus keskkonda järk-järgult, siis tänapäeval on selle mõju märkimisväärne. Tööstus on otseselt vastutav suurte keskkonnakahjustuste eest, näiteks Exxon Valdezi naftareostus Alaskal 1989. aastal, vihmametsade hävitamine, Deepwater Horizonti õlireostus Mehhiko lahes 2010. aastal. Tööstus raiskab materjali ning taaskasutab vähesel määral. Tööstuslik tegevus põhjustab õhu-, vee- ja pinnasereostust. Kasvav pestitsiidide ja herbitsiidide kasutamine põllumajanduses põhjustab kaudselt bioloogilise mitmekesisuse vähenemist. (Jones 2010)

Maakera ressursse peab kaitsma, sest inimesed vajavad eluks puhast õhku ja vett ning tervislikku toitu. Looduslikud saadused on ka kaubanduse jaoks olulised. Kõik ettevõtted kasutavad vähemal või rohkemal määral loodusressursse. Ilma ettevõtete enesekontrolli või valitsuste määrusteta võivad firmad seada enda lühiajalised huvid ühiskonna ning isegi ettevõtete pikaajalisest kasust kõrgemale. On oluline tööstuse mõju kuidagi mõõta. Mõõtmine iseenesest teeb nähtavaks selle, mis varem on olnud nähtamatu. Mõõtmine on üks viis, kuidas inimesed maailma mõistavad. (Ibid.)

Keskkonnaaruandlusega tegelemise põhjused varieeruvad piirkonniti. Euroopas on selleks kohustus keskkonna ees, avalikud suhted, konkurentsieelise saavutamise ning õigusnormidele vastamine. Põhja-Ameerikas on aga aktsionäride surve kaalukam kui juriidilised põhjused. Tarbijate ja aktsionäride surve ning avalikud suhted on keskkonnaaruandluse kasutusele võtmise juhtivaks põhjuseks Jaapanis. (Khan 2016)

Keskkonnaarvestuse uurijad viitavad tihti asjaolule, et ühiskond legitimeerib organisatsioonide võimu läbi minimaalsete aktsepteeritavate moraalsete standardite ning ühiskondliku moraalse vastutuse. Seega, organisatsioonid saavad eksisteerida vaid siis, kui

inimesed näevad, et organisatsiooni ja ühiskondlikud väärtused on omavahel vastavuses. (Jones 2010)

Tarbijate keskkonnateadlikkuse kasvu ning tiheneva konkurentsi tõttu on toodete ja teenuste keskkonnasõbralikkuse reklaamimine ettevõtetele määrava tähtsusega (Moora 2008). Tarbijad ootavad, et ettevõtted vastaksid kõrgetele töötajate tervise- ja turvalisuse nõuetele, austaksid inimõigusi, kaitseksid tarbijate huve ning vastaksid keskkonnaalastele standarditele sõltumata tegevuskohast ja -alast. Seetõttu oodatakse ettevõtetelt asjakohast informatsiooni keskkonnasäästlikkuse ja -poliitika kohta, koos neid toetavate juhtimissüsteemidega. (Khan 2016)

Üha enam organisatsioonid on hakanud mõistma, et vastutuse võtmine ühiskonna ees võib neile majanduslikku kasu tuua. Eestiski on viimastel aastatel arutletud palju ettevõtete sotsiaalse vastutuse üle. (Moora 2008) Eetilise investeerimise liikumise tõttu nõuavad investorid ettevõtetelt keskkonnahoidlikkust. Seega, organisatsioonid, mille kuvand on keskkonnasõbralik, kaasavad tõenäolisemalt nii-öelda roheliste investorite raha. Avalikkus on keskkonnavaenulike tegevusalade ettevõtete vastu negatiivselt meelestatud. Taolised organisatsioonid võivad ebasoodsa avaliku arvamusega võitlemiseks kasutada keskkonnanaruandlust. (Pramanik et al. 2008)

Keskkonnakulud ja -kasud mõjutavad üha enam juhtimisstrateegiaid ja investeringuid. Ebaadekvaatne teave keskkonna- ja jätkusuutlikkuse näitajate kohta takistab jätkusuutlikkuse eesmärkide hindamist ja saavutamist. (Alewine, Stone 2013) Keskkonnakulud ja potentsiaalne kokkuhoid võivad olla peidus üldkulude hulgas. Keskkonnaarvestusega kaasnev keskkonnaga seotud kulude identifitseerimine ning suurem teadlikkus annavad organisatsioonidele võimaluse otsida viise, kuidas neid kulusid vähendada või vältida, samal ajal keskkonnategevust parandades. Keskkonnakulusid on võimalik korvata jäätmeid ja kõrvalsaadusi müües või taaskäideldes. (Pramanik et al. 2008) Keskkonnaarvestus annab kasulikke informatsiooni keskkonna- ja finantsjuhtidele otsuste langetamiseks ning demonstreerib keskkonnaalast pühendumust sidusgruppidele (Alewine, Stone 2013).

Ärimaailmas ning ühiskonnas arutletakse ettevõtete vastutuse piiride üle. Lihtsustatult puudutab see kaht küsimust. Esiteks, mille kohta peaks arvestus aru andma? Teiseks, kelle ees ettevõtted vastutavad? Traditsioonilise arvamuse kohaselt peaksid organisatsioonid aru andma vaid selle kohta, mida on võimalik mõõta ning mis on seaduste, raamatupidamisstandardite või noteerimiseeskirjadega nõutud. Viimastel aastatel on aga kasvanud veendumus, et ettevõtetel

on samamoodi ühiskonna ees kohustused nagu üksikinimestel. Arvatakse, et ettevõtted peavad andma aru oma tegevuse keskkonnamõjude kohta ning seda mitte ainult omanikele, vaid ka avalikkusele. (Environmental Accounting ... 2015)

Otsene keskkonnaarvestus puudutab ainult aruandvat majandusüksust, kaudne aga annab aru ka eelnevate ja järgnevate tarneahelaliikmete kohta. Näiteks, pank saab anda aru otseselt iseenda, st pangakontorite, peakontori jne keskkonnamõjude kohta. Täieliku keskkonnaaruande koostamiseks peaks pank kaasama ka nende tegevuste keskkonnamõjud, millele ta on laenu andes kaasa aidanud. Kaudset keskkonnaarvestust rakendatakse harva, sest on keeruline mõõta keskkonnamõjusid väljaspool aruandvat organisatsiooni. Lisaks on vaieldud, et kaudsed mõjud ei peakski aruandes sisalduma, sest nende kohta peaksid aru andma teised majandusüksused ise. (Ibid.)

Keskkonnamõjude mõõtmine ja raporteerimine on seega keeruline. Üldjuhul sisaldab keskkonnaaruandlus organisatsiooni keskkonnamõjude või ökoloogilise jalajälje kirjeldavat ning arvulist informatsiooni vaatlusaluse perioodi kohta. Kirjeldav informatsioon puudutab enamasti eesmärke ja püüdlusi, kuid tuuakse välja ka põhjused, miks eelmise perioodi sihid saavutamata on jäänud. Arvulist informatsiooni avalikustatakse näiteks emissioonide ja saastekoguste, tarbitud ressursside ning maa kasutamise kohta. (Ibid.)

Avalikustamise vabatahtliku loomuse tõttu on valdkond standardiseerimisest kaugel. Tegelikult on aga oma mainest hoolivatel suurtel ettevõtetel aina keerulisem keskkonnaaruandlusest hoiduda. (Ibid.) Üha kasvav arv riike on siiski kehtestanud ettevõtetele nõuded anda aru oma keskkonnasäästlikkuse kohta. Taani oli esimene riik, mis nõudis organisatsioonidelt avalikku keskkonnaaruandlust. (Khan 2016) Sealsed ettevõtted peavad koostama niinimetatud Rohelise raporti. Madalmaade kuningriigis on võetud vastu õigusaktid kohustusliku keskkonnaaruandluse kohta. Mõlemas riigis on kohustuslik anda aru nii riigiasutustele kui ka avalikkusele. Norra raamatupidamisseadus nõuab alates 1999. aastast, et ettevõtete majandusaastaaruanded sisaldaksid keskkonnaalast informatsiooni. Rootsis kehtib sarnane kohustuslik keskkonnaalase teabe avalikustamise nõue. Ameerika Ühendriikides peavad ettevõtted edastama Keskkonnakaitse Agenduurile (United States Environmental Protection Agency, US EPA) informatsiooni teatud mürgiste kemikaalide heitmete kohta. Lisaks sellele nõuab USA Väärtpaberite ja Börsitehingute Komisjon (Securities and Exchange Commission, SEC), et avaldataks infot keskkonnaga seotud õigusaktide järgimise, kohtumenetluste ning kohustiste kohta. Kanadas peavad börsil noteeritud ettevõtted andma igal

aastal aru keskkonnakaitsenõuete mõjust ettevõtte kapitalikuludele, kasumile või kahjumile ning konkurentsivõimele käesoleval perioodil ja ka tulevikus. Austraalia ettevõtted peavad edastama infot selle kohta, kuidas on nende tegevus vastavuses keskkonnaeeskirjadega. Euroopa Liidu liikmesriikidel on saastuse kompleksse vältimise ja kontrolli (Integrated Pollution Prevention and Control, IPPC) direktiivi artikkel 15 järgi kohustus koguda infot suuretegevõtete heitmete kohta ning edastada see Euroopa Komisjonile. (Pramanik et al. 2008)

1997. aastal loodi Bostonis Ameerika Ühendriikides Global Reporting Initiative ehk GRI eesmärgiga arendada välja keskkonnaaruandluse raamistik. Aasta hiljem laiendati raamistikku, et see hõlmaks lisaks keskkonnateemadele ka sotsiaalseid, majanduslikke ning juhtimiselaseid küsimusi. 2000. aastal avaldati suuniste esimene versioon. (GRI's History) Täna jagunevad GRI standardid kahte liiki. Esiteks kolm üldkehtivat standardit, mida kasutavad kõik organisatsioonid, mis koostavad jätkusuutlikkuse aruannet. Teemapõhiseid standardeid on kolmest valdkonnast: majandus, keskkond ning ühiskond. Nende seast valivad organisatsioonid, milliseid teemasid nad aruandes täpsemalt käsitleda soovivad. Keskkonnastandardite seeria GRI 300 koosneb kaheksast standardist: materjalid, energia, vesi, bioloogiline mitmekesisus, emissioonid, heitvesi ja jäätmed, keskkonnakoormuste täitmine ning tarnijate keskkonnamõju hindamine. (GRI Standards ...)

Keskkonda peab hoidma ning kaitsma. Selle arvamuse jagamiseks ei pea olema niinimetatud rohelise mõtteviisiga. Keskkonnaseisundi halvenemine ei too kaasa ainult elukvaliteedi langust reostunud õhu, vee ja pinnase tõttu. Ka ettevõtted vajavad loodusressursse ning kannatavad kliimamuutustest tingitud äärmuslike ilmastikuolude tõttu. Tarbijad ja organisatsioonid ise on üha keskkonnateadlikumad, mistõttu on ettevõtetel kasulik vähemalt mingil määral avalikustada oma tegevusega seotud keskkonnaalast informatsiooni. Hetkel puudub maailmas üldkasutatav kohustuslik keskkonnaaruandluse raamistik. Mitu riiki juba nõuavad organisatsioonidelt keskkonnaalase teabe avaldamist, kuid info, mida nad ootavad, ning avalikustamise viis ei ole riikide lõikes alati ühesugune. Keskkonnaaruandluse ühtlustumisele aitavad kaasa GRI standardid, aga ka nende kasutamine on vähemalt esialgu vabatahtlik. Seega, edusamme keskkonnaarvestuse ning –aruandluse vallas on tehtud, kuid ühtse, üldkasutatava ja hästitoimiva süsteemi loomiseks on vaja teha palju tööd. Seejuures on vaja, et koostööd teeksid inimesed, organisatsioonid ja valitsused.

1.3. Keskkonnajuhtimissüsteemid

Keskkonnajuhtimist hakati ettevõtetes rakendama 20. sajandi viimasel veerandil, seoses keskkonnasäästlikkuse olulisuse teadvustamisega ühiskonnas. Eestis algatati 2009. aastal programm “Keskkonnajuhtimise põhimõtete parem rakendamine avalikus sektoris”, mille eesmärgiks oli keskkonnajuhtimise põhimõtete juurutamine ning keskkonnajuhtimissüsteemide kasutuselevõtt jätkusuutliku arengu ja keskkonnahoidliku töökorralduse rakendamiseks avalikus sektoris. (Programm ... 2009)

Keskkonnajuhtimissüsteem on organisatsiooni üldise juhtimissüsteemi osa, mis tagab keskkonnakaalutluste arvestamise organisatsiooni tegevuses (Ibid.). Järgnevalt on toodud kahe peamise standardiseeritud keskkonnajuhtimissüsteemi kirjeldus ja võrdlus.

International Organization for Standardization ehk ISO on sõltumatu rahvusvaheline organisatsioon, mille liikmeteks on 162 riiklikku standardiorganisatsiooni. ISO 14001 on rahvusvaheliselt tunnustatud standard, mis esitab nõuded keskkonnajuhtimissüsteemile. Standard võimaldab ettevõtetel keskkonnategevuse tulemuslikkust tõsta ning efektiivsemalt ressursse kasutada. Keskkonnajuhtimissüsteem aitab ettevõtetel keskkonnaküsimusi identifitseerida, juhtida, jälgida ja kontrollida. (Introduction ... 2015) Esimene keskkonnajuhtimise standard töötati välja 1996. aastal ning seda on uuendatud 2004. ja 2015. aastal (Keskkonnajuhtimissüsteemid ...).

ISO 14001 sobib igasugustele avaliku ja era- ning kolmanda sektori organisatsioonidele, mis peavad keskkonnaküsimusi oluliseks. Standard kehtib organisatsioonide tegevustele, toodetele ja teenustele, mida ettevõtte saab kas kontrollida või mõjutada. ISO 14001 ei sea konkreetseid keskkonnategevuse tulemuslikkuse kriteeriume. (Introduction ... 2015)

ISO 14001 sertifikaat nõuab organisatsioonilt pidevat arengut keskkonnaprobleemidega tegelemise osas. Standardi rakendajad on täheldanud, et ISO 14001 aitab näidata, et organisatsiooni tegevus vastab õigusaktidest tulenevatele nõuetele. Lisaks parandab see ettevõtte mainet ning sidusrühmade usaldust. ISO 14001 annab suurema efektiivsuse ja vähendatud kulude tõttu konkurentsieelise. Tarnijate integreerimine organisatsiooni asjaajamissüsteemi parandab ka nende keskkonnategevuse tulemuslikkust. Akrediteerimine kolmanda osapoole poolt ei ole küll kohustuslik, kuid annab ostjatele, klientidele, tarnijatele ning teistele sidusgruppidele märku, et ISO 14001 standard on õigesti rakendatud. (Ibid.)

Keskkonnajuhtimissüsteemi ISO 14001 sertifikaatide arv suureneb järk-järgult (Moora 2008). Eestis on käesoleva töö kirjutamise hetkel Eesti Kvaliteediühingu sertifikaatide andmebaasi järgi ISO 14001:2015 sertifikaat 123 organisatsioonil ning ISO 14001:2004 442 organisatsioonil (Eesti ...). Keskkonnajuhtimissüsteemide sertifitseerimine on enim levinud ehitusvaldkonnas, sh ehitusmaterjalide tootjate seas, elektroonikatööstuses, jäätmekäitluses ning kemikaalitööstuses (Moora 2008).

EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) on Euroopa Liidu keskkonnajuhtimis- ja auditeerimissüsteem. 1993. aastal andis Euroopa Komisjon jätkusuutliku arengu eesmärkide täitmiseks välja EMAS-i määruse. 1995. aastast võisid organisatsioonid sellega ühineda, kuid esialgu oli selle ulatus piiratud tööstussektori ettevõtetega. 2001. aastal laienes EMAS kõigile majandussektoritele ning kohalikele ametivõimudele. Lisaks integreeriti EMAS ISO 14001 standardiga. Praegune, EMAS III määrus hakkas kehtima 2010. aastal ning on mõeldud organisatsioonide keskkonnategevuse tulemuslikkuse hindamiseks, parendamiseks ning asjakohase teabe avalikustamiseks. (EMAS Policy ...)

EMAS III sisaldab uuenenud auditeerimistsükleid, et suurendada kohaldatavust väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele. Uuenenud määruses on toodud ka peamised keskkonnaindikaatorid keskkonnategevuse tulemuslikkuse dokumenteerimiseks. Kuigi EMAS on Euroopa Komisjoni poolt arendatud, on seda võimalik rakendada ka mujal maailmas. (Ibid.)

EMAS võimaldab organisatsioonidel leida lahendused kolmele juhtimisväljakutsele: ressursside efektiivne kasutamine, kliimamuutused ning ettevõtte ühiskondlik vastutus. EMAS-i kasutusele võtnud organisatsioonid suudavad süstemaatiliste keskkonnajuhtimise protsesside abil paremini riskidega toime tulla ning uusi võimalusi kindlaks teha. (3x3 ... 2012) Eestis on kuus organisatsiooni, mille keskkonnajuhtimissüsteem vastab EMAS määrusele (Search ...).

ISO 14001 ning EMAS on olemuselt sarnased. ISO 14001 standardi keskkonnajuhtimissüsteemide nõuded moodustavad olulise osa EMAS-ist. See tähendab, et EMAS-i registreeringuga ettevõtte vastab ka ISO 14001 standardi nõuetele. (3x3 ... 2012) Tabelis 1 (vt Lisa 1) on toodud EMAS-i ja ISO 14001 võrdlus.

Nii EMAS kui ka ISO 14001 on vabatahtlikud ning rakendatavad kogu maailmas. Mõlemad standardid ootavad organisatsioonilt pidevat täiustumist, kuid EMAS-i puhul on fookuseks keskkonnategevuse tulemuslikkus üldiselt, ISO 14001 puhul aga ainult keskkonnajuhtimissüsteemi parendamine. Kohustuslik keskkonnanaruanne, tarnijate ja

töövõtjate kaasamine ning avatud dialoog väliste sidusrühmadega näitavad, et EMAS on suunatud rohkem organisatsioonist välja poole kui ISO 14001.

Kuigi EMAS-i puhul on tehtud väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele lihtsamaks juurutamiseks erandeid, on EMAS-i rakendanud ettevõtteid Eestis siiski oluliselt vähem kui ISO 14001 sertifikaadiga organisatsioone. Nimelt kaasnevad EMAS-i määрусega rangemad nõudmised keskkonnategevuse mõõtmiseks ja hindamiseks ning eesmärkide ja sihtidega võrdlemiseks.

1.4. Huvipakkuvaid uurimusi keskkonnaarvestusest ja –aruandlusest

Keskkonnaarvestust ja –aruandlust on uuritud mitme nurga alt. Näiteks on uuritud võimalikku seost keskkonnavalase informatsiooni avalikustamise taseme ning majandusüksuse finantstulemuste vahel. Samuti on uuritud, millist keskkonnateavet ning kuidas avalikustatakse.

Gray et al. uurisid ettevõtete omaduste, s.t suuruse, kasumi ja tegevusharu ning sotsiaal- ja keskkonnaaruandluse vahelisi seoseid. Varasemad samateemalised uuringud olid näidanud vastakaid tulemusi. Uuringu käigus analüüsiti Ühendkuningriigi Times 1000 edetabeli 100 edukama ettevõtte kaheksa aasta andmeid, mis saadi CSEAR (The Centre for Social and Environmental Accounting Research) sotsiaal- ja keskkonnavalase teabe avalikustamise andmebaasist. Keskkonna kategooria sisaldas muu hulgas informatsiooni keskkonnapoliitika, energia, keskkonnajuhtimise ning jätkusuutlikkuse kohta. Eristati vabatahtlikku ning kohustuslikku teabe avaldamist. Ettevõtte omaduste näitajateks valiti kasum, käive, kaasatud kapital, tegevusala liigitus ning töötajate arv. Uuringu tulemused näitasid, et sotsiaal- ja keskkonnaaruandluse ning ettevõtte suuruse, kasumi ja tegevusvaldkonna vahel on seos. Samas leiti, et see seos ei ole alati ühene ega stabiilne. (2001)

Yusoff et al. uurisid keskkonnaaruandlust Malaisia börsil noteeritud ettevõtete seas. Uuringu meetodiks oli sisuanalüüs mille abil uuriti, millist keskkonnavalast teavet sisaldavad ettevõtete majandusaastaaruanded. Valimi moodustasid Malaisia börsi 50 suurema turukapitalisatsiooniga ettevõtet, sest varasemad uurimused olid näidanud, et suured ettevõtted avalikustavad rohkem keskkonnavalast informatsiooni. Andmeid koguti finantsnäitajate, kohtuvaidluste, reostuse vähendamise, keskkonnavoio, keskkonnavalgatuste valdkonnast. Lisaks analüüsiti keskkonnanõuete, -poliitika, -eesmärkide, -auditi ning keskkonna-

juhtimissüsteemide alast informatsiooni. 74% vaadeldud ettevõtetest avaldas aastaaruandes mingil määral keskkonnaalast teavet. Keskkonnatundlike valdkondade ettevõtete seas oli see osakaal lausa 90%, ülejäänute seas ligikaudu 65%. Mitte ükski ettevõtte ei avaldanud majandusaastaaruandes informatsiooni keskkonnaga seotud kohtuvaidluste ja finantsandmete kohta. Keskkonnapoliitikat käsitles 40%, keskkonnajuhtimissüsteeme 38% ning keskkonnaneesmärke 20% ettevõtetest. Samuti leiti, et paljud ettevõtted käsitlesid oma keskkonnaalast tegevust vaid üldsõnaliselt. Keskkonnatundlike valdkondade organisatsioonid avaldasid rohkem informatsiooni kui teiste tegevusharude ettevõtted. (2006)

Khan uuris, millist keskkonnaalast informatsiooni avalikustavad valitud ettevõtted Indias Rajasthanis. Valimisse kuulus 9 ettevõtet kaevanduse ning tsemenditoomise sektoritest. Uuringu käigus analüüsiti aastaaruandeid, keskkonna- või jätkusuutlikkuse ning ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandeid. Eesmärk oli selgitada välja keskkonnateabe avalikustamise kvaliteet. Tulemused varieerusid ettevõtete lõikes, kuid enamasti avalikustati kvalitatiivset informatsiooni. Tsemenditootmisettevõtted avalikustasid rohkem teavet kui kaevandusettevõtted. Uuringu käigus ei leitud seost ettevõtte suuruse ja avalikustamise määra vahel. (2016)

Tze et al. uurisid 100 Malaisia börsil noteeritud firma baasil, kas ja millised seosed esinevad ettevõtete keskkonnaarvestuse info avalikustamise ning finantstulemuste vahel. Keskkonnaaruandluse uurimiseks kasutati sisuanalüüsi, finantstulemuste mõõtmiseks aga varade ja omakapitali rentaablu näitajaid (ingl *return on assets*, ROA ning *return on equity*, ROE) ja kasumit aktsia kohta (ingl *earnings per share*, EPS). Uuring näitas, et vaid keskkonnaaruandluse ja EPSi vahel on positiivne seos. Leiti ka, et suured ettevõtted kalduvad avalikustama rohkem ja kvaliteetsemat keskkonnaalast informatsiooni kui väikesed. (2016)

Ommasivaya ning Prasad uurisid Indias 30 Mumbai börsil noteeritud ettevõtte põhjal firma finantstulemuste mõju keskkonnaaruandlusele. Viimase mõõtmiseks kasutati Keskkonnaaruandluse Avalikustamise Indeksit (Environmental Accounting Disclosure Index, EADI), mida mõõdeti autorite koostatud küsimustiku abil. Küsimustik koosnes 28 küsimusest, mis jagunesid kaheksaks osaks: keskkonnaarvestusmeetodid, seadusaktid ja vastavusnõuded, keskkonnajuhtimissüsteem, toode, jäätmekäitlus, energiakasutus, veekasutus, pakendamine ja transport. Küsimustikku ettevõtetele laiali ei saadetud, vaid autorid otsisid vastused aastaaruannetest. Majanduslike tulemuste hindamiseks kasutati mitmesuguseid suhtarve, sh ROA, ROE, EPS, aga ka aktsia turuhinda ja dividendi väljamaksekordajat (ingl *dividend payout*

ratio, DPS). Seoseid uuriti mitmese regressioonanalüüsi abil. Analüüs näitas positiivset mõju näiteks EPS, DPS, ROA ja ROE puhul. (2016)

Varasemad uurimused näitavad kokkuvõtvalt, et ettevõtetel on kasulik keskkonnanarvestuse ja –aruandluse kohta informatsiooni avaldada, sest on leitud kinnitust positiivsele seosele teabe avalikustamise taseme ning teatud finantsnäitajate vahel. Samuti on leitud, et ettevõtte suurus, tegevusvaldkond, käive ning kasum võivad mõjutada informatsiooni avaldamise mahtu, kuid tulemused ei ole alati ühesed.

Keskkonnatundlike valdkondade organisatsioonid avaldavad rohkem ja kvaliteetsemat teavet kui teiste tegevusalade esindajad ning suured ettevõtted rohkem kui väiksed. Aruannetes sisalduv keskkonnavalane info on sageli üldsõnaline. Ettevõtted ei avalikusta oma keskkonnanarvestuse kohta finantsteavet. Käesoleva töö empiiriline osa analüüsib keskkonnanaruandluse ja –arvestuse alase informatsiooni avaldamise hetkeolukorda Eestis.

2. UURIMUS KESKKONNAARVESTUSEST JA – ARUANDLUSEST EESTIS

Käesolev peatükk on jaotatud kolmeks osaks. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse valimit ja selle koostamist ning uurimuse metoodikat. Teises osas on välja toodud uuringu tulemused. Autoripoolsed järeldused ning ettepanekud on alapeatükis 2.3.

2.1. Uurimuse valim ja metoodika

Käesoleva bakalaureusetöö valim on moodustatud Eesti edukamate ettevõtete edetabeli Äripäev TOP 100 põhjal. Edetabeli koostas ajaleht Äripäev 2016. aasta novembris ning see oli järjekorras 24. Ajalehte annab välja AS Äripäev, mis kuulub Skandinaavia suurimasse meedia-kontserni Bonnier Grupp. Ettevõtte on Eestis ärimeedia turuliider ning korraldab lisaks ajalehtede, raamatute ja infokirjade välja andmisele ka ärikonverentse.

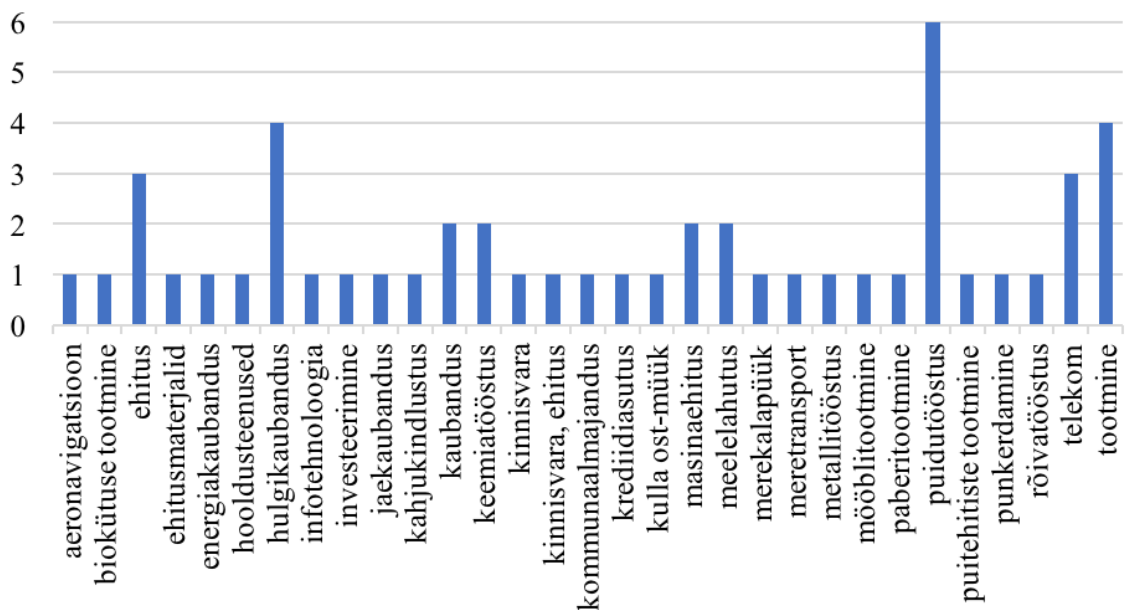
Selleks, et pääseda TOP 100 kandidaatide hulka, pidi firma käive olema 2015. aastal vähemalt 14,1 miljonit eurot. Äripäev võttis vastavad andmed justiitsministeeriumi registri-keskusest. Edetabel koostati kuue näitaja alusel: 2015. aasta käive ning selle kasv 2014. aastaga võrreldes, 2015. aasta ärikasum ja selle kasv eelneva aastaga võrreldes, rentaablus ja varade tootlikkus 2015. aastal. Ettevõtted reastati iga näitaja põhjal edetabelisse, iga koht andis vastava arvu punkte, mis hiljem kokku liideti. Esimese koha pingereas saavutas vähima punktisummaga firma. (Vt Äripäev TOP 100 lisas 2)

Edetabelisse ei pääsenud ettevõtted, mille puhul kehtis vähemalt üks järgmistest faktidest (Ibid.):

- ettevõttel puudus kahel täielikul majandusaastal (2014 ja 2015) aktiivne majandustegevus;
- kahe viimase aasta keskmine omakapital või 2015. aasta omakapital oli negatiivne;

- puudus info ettevõtte 2014. ja 2015. aasta käibe, ärikasumi ja/või bilansimahu kohta;
- andmete kontrollimise ajal puudus äriregistrist 2015. aasta majandusaastaruanne;
- ettevõtte on emaettevõtte konsolideeritud tütar ettevõtte.

Käesoleva uurimuse valimisse kuuluvad Äripäev TOP 100 esimesed 50 ettevõtet. Edukamate firmade edetabel sobib valimi koostamiseks, sest see ei puuduta üht või paari tegevusala. Töö valimis on ettevõtteid 31 valdkonnast (vt joonis 1). Üheksa tegevusvaldkonda on esindatud enam kui ühel korral. Kõige rohkem on valimis ettevõtteid puidutööstusest. Kaubandusettevõtteid on kolme tüüpi, kokku on selle valdkonna organisatsioone seitse. Tegevusharude rohkus näitab, et vaatluse all olevate organisatsioonide taust on mitmekesine, ning lubab teha keskkonnaarvestuse ja –aruandluse kohta suuremaid üldistusi.

Joonis 1. Tegevusalade jaotus valimis

Allikas: (Autori koostatud lisas 3 toodud andmete põhjal)

Bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada välja, millist keskkonnaarvestuse ja –aruandluse alast informatsiooni ja kuidas Eesti edukamad ettevõtted avalikustavad. Selleks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Autor soovis teha kindlaks, millisele teabele on potentsiaalsel tarbijal, investoril või koostööpartneril vaba ligipääs. Seetõttu vaadeldi perioodil 20.-

26.03.2017 valimisse kuuluvate ettevõtete kodulehekülgesid ning otsiti informatsiooni viiest kategooriast (tabel 2). Käesoleva töö teemat saab uurida ka küsitlusi ning intervjuusid läbi viies, kuid autori arvates on sel viisil keerulisem koguda järelduste tegemiseks vajalik andmete hulk.

Tabel 2. Sisuanalüüsi kategooriad

Kategooria	Selgitus
Keskkonnajuhtimissüsteem	ISO 14001 sertifikaadi olemasolu
	EMAS registreering
Kvantitatiivsed andmed	Heitmekogused, vee ja energia tarbimine, keskkonnakulud ja muu kvantitatiivne informatsioon
Keskkonnaaruanne	Ettevõtte kodulehel on olemas keskkonnaaruanne
Keskkonnaeesmärgid	Keskkonnavalased eesmärgid, mille saavutamise poole ettevõtte püüdleb
Keskkonnaaspektid, -mõjud	Ettevõtte tegevused, mis mõjutavad keskkonda

Allikas: (Autori koostatud)

Keskkonnajuhtimissüsteemi olemasolu annab märku, et organisatsioon arvestab oma tegevuses keskkonnakaalutlusi. Peamistest keskkonnajuhtimissüsteemidest ISO 14001 ja EMAS on kirjutatud pikemalt alapeatükis 1.3. Kodulehekülgi vaadeldes otsiti informatsiooni selle kohta, kas ettevõttel on ISO 14001 sertifikaat ning kas ettevõtte on EMAS määruse kohaselt registreeritud. Kui veebilehel sellekohane teave puudus, kontrolliti ISO 14001 ja EMAS-i olemasolu vastavatest registritest.

Keskkonnaga seotud kvantitatiivne informatsioon viitab, et organisatsioon tegeleb keskkonnavastavusega, kuigi selle puudumine ei tähenda tingimata, et seda ei tehta.

Keskkonnavastavuse sisaldab ülevaadet organisatsiooni tegevuse keskkonnamõjudest, sageli esitatakse seal ka kvantitatiivset informatsiooni, näiteks heitmete kohta. Eestis on selle koostamine üldjuhul vabatahtlik. Erandiks on EMAS-i organisatsioonid, millel on kohustus avaldada igal aastal keskkonnavastavuse. Et EMAS määruse kohaselt registreeritud organisatsioonid on Eestis vaid kuus, ootas autor, et ka keskkonnavastavuse koostavaid ettevõtteid on vähe. Seetõttu uuriti ka jätkusuutlikkuse ning ettevõtte sotsiaalse vastutuse

aruandeid, kui need olid organisatsiooni kodulehel olemas. Lisaks otsiti keskkonnaalast informatsiooni vaba ligipääsuga majandusaastaruannetest.

Keskkonnaeesmärgid tulenevad organisatsiooni keskkonnapoliitikast. Need on keskkonnaalased üldised eesmärgid, mille ettevõtte endale seab, et parandada oma keskkonnategevuse tulemuslikkust. Eesmärgid võiksid olla mõõdetavad, s.t esitatud kvantitatiivselt. Eesmärkide täitmist mõõtes saab hinnata organisatsiooni keskkonnaalase tegevuse arengut. Ettevõtte sihiks võib olla näiteks CO₂ heitmekoguse vähendamine 10 tonni võrra aastaks 20x9. Keskkonnaeesmärke otsiti nii veebilehelt kui ka mitmesugustest saadaolevatest aruannetest.

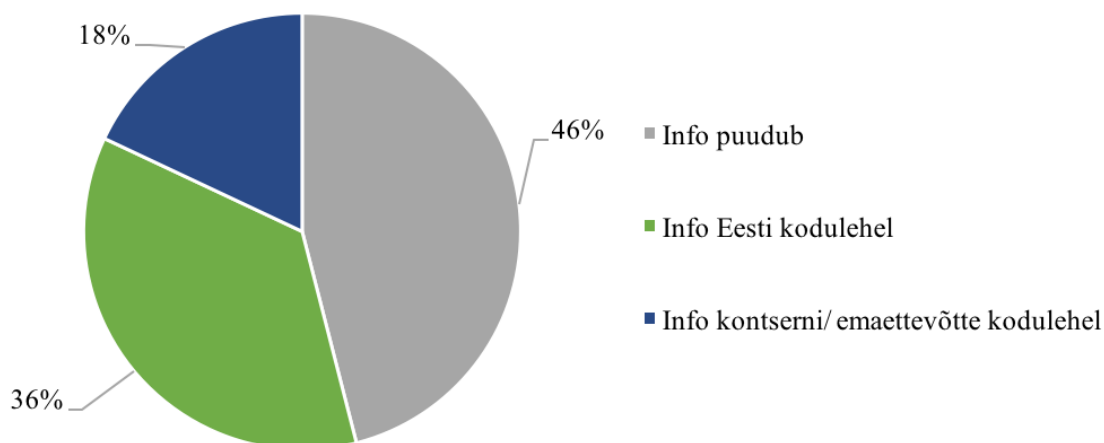
Keskkonnaaspektid ja –mõjud on omavahel seotud. Keskkonnaaspekt on ettevõtte tegevus, teenus või toode, mis võib keskkonda mõjutada. Keskkonnamõjud võivad olla otsesed või kaudsed ning enamasti on need negatiivsed. Keskkonnaaspekt võib olla näiteks reovee juhtimine veekogusse ning sellest tulenev keskkonnamõju võib olla keskkonna saastamine. Keskkonnaaspekte ning –mõjusid otsiti samamoodi nagu eesmärke ettevõtete kodulehekülgedelt ning avaldatud aruannetest.

Andmed informatsiooni olemasolu kohta koguti MS Exceli tabelisse (vt tabel 3 lisa 3). Lahtritesse märgitud tähis 'x' näitab, et vastav teave oli olemas, ning '-', et info puudus. Keskkonnaaruande kategoorias märgiti tabelisse '(x)', kui puudus keskkonnaaruanne, kuid leiti keskkonnaalast informatsiooni teistest aruannetest. Tallinna Kaubamaja Grupile märgiti keskkonnajuhtimissüsteemi kategoorias '(x)', sest ISO 14001 sertifikaat on vaid ühel kontserni kuuluval ettevõttel. Iga 'x'-ga märgitud lahter andis ettevõttele ühe punkti, '(x)' eest märgiti pool punkti. Keskkonnajuhtimissüsteemi kategooria eest oli võimalik saada kaks punkti, mistõttu oli maksimaalne keskkonnaalase informatsiooni avaldamise skoor kuus. Tulemuse arvutamisel ei arvestatud seda, kas vastav informatsioon saadi ettevõtte või kontserni veebilehelt või aruannetest. (Vt tabel 3 lisa 3) Arvutati ka keskmine punktisumma tegevusalade lõikes.

Andmete kogumist alustati edetabelisse kuuluva ettevõtte nime sisestamisega Google'i otsingumootorisse. Otsingutulemustes oli enamasti viide organisatsiooni kodulehele. Eelistati ettevõtete Eesti kodulehel avaldatud informatsiooni. Viimase puudumisel otsiti sama teavet kontserni või emafirma veebilehelt, kui tegemist oli Eestis asuva tütarfirmaga. Roheline taust tabelis 3 (vt lisa 3) tähendab, et vastav info oli olemas ettevõtte Eesti veebilehel, kollane aga näitab, et info on võetud kas emaettevõtte või kontserni kodulehelt.

2.2. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse alase informatsiooni avalikustamine Eestis

Uurimuse käigus vaadeldi 50 Eesti edukama ettevõtte kodulehekülgi. 23 ettevõttel, s.t 46% valimist puudus nii Eesti kui ka kontserni või emaettevõtte veebilehel igasugune informatsioon keskkonnaarvestuse ning –aruandluse kohta (joonis 2). Üle poole ehk 54% ettevõtetest avalikustab mingil määral keskkonnavalast teavet. Neist 18 ettevõttel oli vastav informatsioon leitav ettevõtte Eesti koduleheküljelt, 9 puhul oli vaja andmete leidmiseks uurida ka välismaiseid veebilehti.

Joonis 2. Keskkonnaarvestuse ja –aruandluse alase informatsiooni olemasolu

Allikas: (Autori koostatud lisas 3 toodud andmete põhjal)

Käesoleva bakalaureusetöö raames läbi viidud uurimuses olid keskkonnanjuhtimissüsteemi olemasolu näitajateks EMAS registreering ning ISO 14001 sertifikaat. EMAS-i kohta leiti informatsiooni kahe ettevõtte puhul. UPM-Kymmene Otepää AS-i puhul puudus vastav teave ettevõtte Eesti kodulehel. UPM-Kymmene kontserni veebilehelt võib küll leida info EMAS registreeringu kohta, kuid Eestis asuvas tütarfirmas ei ole seda keskkonnanjuhtimissüsteemi kasutusele võetud. Tallinna Vesi AS on ainus valimisse kuuluv ettevõtte, mille keskkonnanjuhtimissüsteem vastab EMAS määruse nõuetele. ISO 14001 sertifikaate on rohkem. 14 ettevõttel ehk 28% valimist on sellekohane informatsioon olemas

Eesti kodulehel. Nord Cocoa OÜ veebilehel on mainitud, et nende tehas on ISO-sertifitseeritud, kuid puudub täpsustus, millise ISO sertifikaadiga tegemist on. Eesti Kvaliteediühingu andmeil on ettevõttel ISO 14001:2004 sertifikaat. Tallinna Kaubamaja Grupp AS-i ühel tütarettevõttel, turvafirmal Viking Security on ISO 14001:2015 sertifikaat, teistel kontserni kuuluvatel ettevõtetel see puudub. Viie valimisse kuuluva organisatsiooni puhul oli info ISO 14001 sertifikaadi kohta olemas kontserni või emafirma veebilehel. Neist ühel, YIT Ehitus AS-il on Eesti Kvaliteediühingu andmeil ISO 14001:2015, ning AQ Lasertool OÜ-l ja Orica Eesti OÜ-l ISO 14001:2004 sertifikaat. Ülejäänud kahe ettevõtte, PKC Eesti AS-i ja UPM-Kymmene Otepää AS-i puhul võib eeldada, et kontserni või emafirma veebilehel leiduv informatsioon ei kehti Eestis asuvate tütarfirmade kohta. Seega, EMAS registreering on 2% ning ISO 14001 sertifikaat 34% valimist.

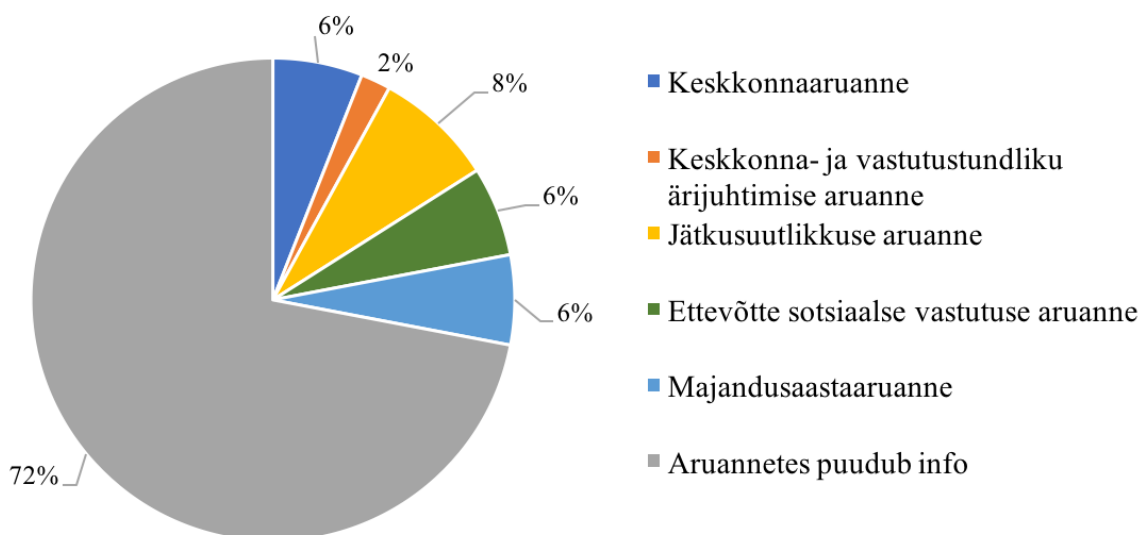
Kvantitatiivset keskkonnavalast informatsiooni on avalikustanud 13 ettevõtet, neist viie puhul on andmed leitavad ettevõtte Eesti veebilehel või seal avaldatud aruannetes. Arvulised keskkonnavalased näitajad organisatsioonide kodulehtedel ja aruannetes on:

- 1) kasutatud materjalid ja nende kogused tonnides, puidutööstusettevõtete puhul näiteks puidukasutus;
- 2) CO₂, NO₂, SO₂ emissioonid tonnides ja nende vähendamine ettevõtte keskkonnavalase tegevuse tõttu; emissioonide allikad ning tootmisel tekkinud mürgiste ainete kogus;
- 3) ettevõtte toodetud ohtlike ja tavajäätmete kogus tonnides, ringlussevõetud jäätmete osakaal;
- 4) elektri- ja soojusenergia tarbimine kilo- või megavatt-tundides, energiaallikad ning -tõhusus; kütuse, eriti fossiilkütuse tarbimine liitrites, samuti gaasi kasutamine kuupmeetrites;
- 5) veetarbimine, reovee kogus liitrites;
- 6) toodete ja toormaterjali transport;
- 7) reostusnäitajad;
- 8) üks organisatsioon, Eastman on avaldanud ka rahalist informatsiooni. Nimelt on kontserni jätkusuutlikkuse aruandes välja toodud keskkonnaprojektid ja -kulutused, samuti keskkonnatrahvid.

Järgmises alapeatükis on toodud detailne ülevaade valimisse kuuluvate ettevõtete poolt avaldatavate keskkonnavalast informatsiooni sisaldavate aruannete kohta.

2.2.1. Keskkonnaalast informatsiooni sisaldavad aruanded

Keskkonnuaruande koostamine on enamasti vabatahtlik, mistõttu ootas autor, et seda avaldavaid ettevõtteid on vähe. Seetõttu uuriti ka teisi ettevõtete poolt välja antud aruandeid: jätkusuutlikkuse aruanne (ingl *sustainability report*), ettevõtte sotsiaalse vastutuse (ingl *corporate social responsibility*, edaspidi CSR) aruanne ning majandusaastaruanne. Ühel juhul oli koostatud keskkonna- ja vastutustundliku ärijuhtimise aruanne. 14 ettevõtte puhul oli ühes mainitud aruannetest avaldatud keskkonnaalast informatsiooni, joonisel 3 on toodud aruannete jaotus.

Joonis 3. Keskkonnaalase informatsiooni avaldamine aruannetes

Allikas: (Autori koostatud)

Vaid ühe ettevõtte – Tallinna Vesi AS-i – Eesti kodulehel on saadaval keskkonnuaruanne kui selline. Põhjuseks tõenäoliselt asjaolu, et see on ainus organisatsioon, milles rakendatakse EMAS keskkonnajuhtimissüsteemi ning millel on seetõttu kohustus avaldada igal aastal keskkonnuaruanne. Tallinna Vee 2015. aasta keskkonnuaruande pikkus on 44 lk ning see sisaldab juhatuse esimehe pöördumist, keskkonnapoliitika kirjeldust, lühiülevaadet keskkonnajuhtimissüsteemist ja organisatsiooni tegevuse vastavusest keskkonnanõuetele ning ettevõtte väljastatud keskkonnalubadest. Aruandes on kirjeldatud, kuidas Tallinna Vesi edendab keskkonnateadlikku mõtteviisi elanike seas. Lisaks panustab ettevõtte ka

keskkonnaharidusse, korraldades lasteaedades veeteemalisi vestlusringe, reovee-puhastusjaamades ekskursioone ja avatud uste päeva ning koostades õppematerjale. Keskkonnaaruanne sisaldab ka hulgaliselt kvantitatiivset informatsiooni, näiteks organisatsiooni ökoloogilise jalajälje kohta. Detailsemad andmed on muu hulgas lekete, reovee ja kemikaalide kasutuse kohta. Välja on toodud ka keskkonnategevuse tulemuslikkuse põhinäitajad – heitmed, jäätmed, materjali- ja energiatõhusus, vesi, bioloogiline mitmekesisus. If P & C Insurance AS-i ning UPM-Kymmene Otepää AS-i kontsernide veebilehekülgedel on samuti avaldatud keskkonnaaruanded, kuid need ei hõlma Eestis asuvaid tütaretevõtteid.

Estonian Cell AS-i veebilehel on avaldatud keskkonna- ja vastutustundliku ärijuhtimise aruanne. Dokumendi pikkus on 15 lehekülge ning see sisaldab ettevõtte keskkonnaalast üldinfot, keskkonnapoliitika, -eesmärkide ja -ülesannete ning -aspektide loetelusi. Lisaks on toodud kvantitatiivsed andmed vee- ja energiatarbimise ning jäätmete kohta. Samuti on käsitletud ettevõtte koostööd huvirühmadega.

Kahe ettevõtte – Riigi Kinnisvara AS ning Tallink Grupp AS – Eesti kodulehel on avaldatud jätkusuutlikkuse aruanne. Riigi Kinnisvara AS-i aruande pikkus on 54 lk, millest 9 lk sisaldavad otseselt keskkonnaalast informatsiooni. Välja on toodud ettevõtte keskkonnapoliitika põhimõtted ning kirjeldatud on eesmärki olla energiatõhususe kompetentsikeskus. Aruandes on antud ülevaade organisatsiooni energia ja vee tarbimise kohta, kusjuures lisatud on ka konkreetsed arvud. Jätkusuutlikkuse aruandes on ka lühike kirjeldus energiasäästulahendustest ning välja on toodud ettevõtte keskkonnavalgatused, näiteks Total Concept projekt, mille eesmärk on välja töötada energiaauditeerimise kava koos detailsete majandusarvutustega.

Tallink Grupi jätkusuutlikkuse aruanne on kooskõlas GRI standardiga ja selle pikkus on 76 lehekülge, millest 10 lk on keskkonnajuhtimise ja -indikaatorite peatükk. Aruandes rõhutatakse organisatsiooni keskkonnateadlikkust ja keskkonnavalaseid põhimõtteid. Välja on toodud otseste keskkonnakaitseinvesteeringute valdkonnad, kuid teenusepakkujatega sõlmitud konfidentsiaalsuslepingute tõttu ei ole avalikustatud investeeringute summasid. Aruanne sisaldab ka kvantitatiivset informatsiooni, näiteks kütusetarbimise, jäätmete ning emissioonide kohta.

Eastman Specialties OÜ-l puudub oma kodulehekülge ning kontserni kodulehel on avaldatud GRI standardile vastav 2016. aasta jätkusuutlikkuse aruanne, kuid selles sisalduv informatsioon kehtib kogu kontserni kohta. Seega ei saa raportist ainult Eesti tütaretevõtet

puudutavaid andmeid. Aruanne sisaldab muu hulgas organisatsiooni tegevjuhi kommentaari, keskkonnaalaseid eesmärke ning edusamme. Välja on toodud näiteks CO₂ ja SO₂ emissioonid tonnides, energiatarbimine, bioloogilise mitmekesisuse säilitamisega seotud plaanid.

Orica Eesti OÜ-l puudub samuti Eesti koduleheküljel ja kontserni veebilehel on saadaval 58-leheküljeline jätkusuutlikkuse aruanne. Keskkonnajuhtimise peatükk moodustab aruandest viis lehekülge. Kirjeldatud on organisatsiooni tegevuste vastavust keskkonnanõuetele, metsade taastamise projekte. Kvantitatiivsed andmed on toodud vee- ja energiatarbimise ning jäätmete kohta. Raportis on ka lühiülevaade keskkonnaprobleemidest ja ettevõtte püüdlustest neid lahendada.

PKC Eesti AS-il ei ole koduleheküljel, kuid PKC kontserni veebilehel on CSR aruanne, millest kolm lehekülge sisaldavad ka keskkonnaalast informatsiooni. Seal on kirjeldatud lühidalt, kuidas PKC läbi oma tegevuse kliimamuutuste mõju vähendab ning mida teeb organisatsioon selleks, et leevendada keskkonnamõjusid. Välja on toodud ka konkreetset keskkonnaeesmärgid 2017. aastaks.

Elisa Eesti AS-i Soome emafirma Elisa Oyj kodulehel on 2016. aasta CSR raport, mille keskkonnaalase vastutuse peatüki pikkus on neli lehekülge. Raport vastab GRI standarditele ning selles on kirjeldatud lühidalt, mida organisatsioon teeb, et keskkonda hoida. Elisal on eraldi keskkonnatõhususe meeskond, mis koguneb regulaarselt, et jälgida energiatõhususe ja süsiniku jalajälje eesmärkide täitmist. Kvantitatiivne informatsioon puudutab CO₂ emissioone ning energiatarbimist. Aruande lõpus on toodud eraldi peatükis välja keskkonnaalase vastutuse indikaatorid. Käsitletud on muu hulgas energiatarbimist, emissioone, jäätmeid ja reostusi.

Paulig Coffee Estonia AS-i Soome emafirma veebilehel on kontserni CSR aruanne. Keskkonna peatükk on 11 lk. Raportis kirjutatakse organisatsiooni tegevuse keskkonnatõhususe suurendamisest ning sellest, mida on tehtud, et emissioone vähendada. Käsitletud on ka jäätmeid ning pakendimaterjale, transporti. Kvantitatiivsed andmed on aruandes energiatarbimise, pakkematerjalide, jäätmete ja kasvuhoonegaaside emissioonide kohta.

AQ Lasertool AS-i kontserni majandusaastaruandes on ühel leheküljel kirjutatud jätkusuutlikkusest ning keskkonnamõjudest. Välja on toodud nimekiri tegevustest, mis panustavad jätkusuutlikkusse. Keskkonnamõjude osas on vaid selgitatud, et emafirmal puuduvad tegevused, mis nõuavad keskkonnuaruandlust, ning et kontsernis on ettevõtteid, millel selliseid tegevusi on.

Tallinna Kaubamaja Grupi majandusaastaruandes on käsitletud vastutustundlikku ettevõtlust. Muu hulgas on seal kirjutatud, et ettevõtte väärtustab looduskeskkonda ning arvestab seda oma tegevustes. Lisaks on rõhutatud, et organisatsioon on valmis andma keskkonnaalast teavet kõigi grupi ettevõtete kohta.

YIT Grupi aastaruandes on toodud GRI andmed materjalide ja energia kasutamise ning jäätmete kohta. Pikemalt on kirjutatud jätkusuutlikest linnadest, millel on teatav keskkonnakomponent juures, kuid keskkonnaarvestuse ja –aruandluse alast informatsiooni rohkem avaldatud ei ole.

Järgmises alapeatükis on käsitletud kahte uuritud kategooriat, keskkonnaeesmärke ning keskkonnaaspekte ja –mõjusid, ettevõtete kaupa.

2.2.2. Keskkonnaeesmärgid, keskkonnaaspektid ja keskkonnamõjud

Uurimuse valimist 21 ettevõtet on mingil määral avaldanud informatsiooni keskkonnaeesmärkide kohta, neist 13 puhul on vastav teave kättesaadav Eesti veebilehel. Keskkonnaaspekte ning –mõjusid on vähemalt põgusalt mainitud 21 organisatsiooni kodulehel või aruannetes, neist 11 juhul on vastav informatsioon kättesaadav ettevõtte Eesti veebilehel või aruannetes.

Glamox HE AS-i koduleheküljel on keskkonnapoliitika alamleht, kus on välja toodud üks üldsõnaline eesmärk: valmistada keskkonnasõbralikult energiasäästlike valgusallikatega tooteid. Ettevõtte tegevuse keskkonda puudutavad aspektid on kirjas põhjalikumalt. Olulisemad keskkonnaaspektid on müüdü valgustite energiakulu; toodete eluiga, materjalivalik ning taaskasutus; energiakulu ja kasutatud materjalid tootmisprotsessides; toormaterjalide ja toodete transport ning tootmisjäätmed.

Graanul Investi veebilehel on samuti keskkonnapoliitika alamleht, kus on kirjutatud, et ettevõtte juhtkond püstitab eesmärgid energiatõhususe ja keskkonna põhiväärtuste elluviimiseks, kuid puudub täpsem informatsioon selle kohta, millised on ettevõtte keskkonnaeesmärgid. Ka keskkonnamõjusid on mainitud vaid põgusalt. Nimelt on kirjutatud, et investeerimisotsuste tegemisel hinnatakse nende mõju keskkonnale. Samas ei ole selgitatud, millised mõjud võivad ettevõtte tegevusega kaasneda.

Kaamos Group OÜ tegevus jaguneb kolmeks: kinnisvara, ehitus, puidutööstus. Organisatsiooni kodulehel leidub informatsiooni vaid Kaamos Ehituse keskkonnapoliitika

kohta. Ühtegi konkreetset keskkonnaeesmärki küll veebilehel ei ole, aga loetletud on põhimõtted, millest ettevõtte lähtub ja millest on võimalik üldsõnalisemad eesmärgid välja lugeda. Ehitamisel on eesmärgiks energiasäästlik ressursikasutus, samuti keskkonna saastamise vältimine. Mainitud on ka seda, et ettevõtte on määratlenud oma tegevusega seotud keskkonnaaspektid ning nende mõju keskkonnale hinnatakse pidevalt, kuid ühtki konkreetset aspekti ei ole avaldatud.

Riigi Kinnisvara AS-i (RKAS) üheks üldiseks keskkonnaeesmärgiks on säästlik ressursside kasutamine. Ettevõtte kodulehel on toodud keskkonnajuhtimise suunad, kus organisatsioon eesmärgid seab. Sihtideks on tervislik ja puhas kinnisvarakeskkond, hoonete energiatõhusus, veekasutuse vähendamine, energiakulude ja jäätmekäitlusega seotud kulude optimeerimine ning võimalusel heitmete vähendamine. Peamised keskkonnaeesmärgid seonduvad energiasäästuga. RKAS-i veebilehel on nimekiri ettevõtte jaoks olulistest keskkonnaaspektidest. Nendeks on: elektrienergia, reovesi, energia küttele, heitgaaside emissioon, jäätmed haldusobjektidel, jääkreostus pinnases, ohutus kinnistu territooriumil ning hädaolukorrad. Aspekte pikemalt selgitatud ei ole.

Tallink Grupi keskkonnavalitsuseks prioriteediks on keskkonna kaitsmine mere-, atmosfääri- ja teiste reostuste ning organisatsiooni kontoritest pärit jäätmete eest. Ettevõtte eesmärk on kõrvaldada reostuse tekkimise võimalus. Tallinki jaoks on oluline ka energiatõhususe saavutamine nii laevades kui ka hotellides ja teistes maismaal asuvates rajatistes. Keskkonnaaspekte eraldi välja toodud ei ole, kuid jätkusuutlikkuse aruande keskkonnajuhtimise peatükist selgub, et ettevõtte tegevus mõjutab näiteks bioloogilist mitmekesisust. Keskkonnaaspektideks võib lugeda jäätmeid, veetarbimist, energiat, kütuste tarbimist ja CO₂ emissioone.

Tallinna Vesi AS-i kodulehel on selgelt välja toodud keskkonnaeesmärgid. Ettevõtte tahab täita kõik seadustest, keskkonnalubadest ning teenuslepingust tulenevad nõuded; korrastada 2018. aasta lõpuks jäätmekäitlussüsteemi ning viia miinimumini välditavad puhastamata reovee heited merre; vähendada puhta vee kadu lekete tõttu. Samuti soovitakse tõsta sidusgruppide keskkonnateadlikkust. Vaatluse ajal olid keskkonnaeesmärkide alamblehel kirjas ka paar 2016. aasta sihti: vahetada välja õhu jahutusseadmed keskkonnasõbralikumate vastu ning vähendada üldfosfori kontsentratsiooni suublasseehitavas heitvees. Tallinna Vee veebilehel on tabel keskkonnaaspektide, neist tuleneva keskkonnamõju, mõju suuna ning edasiste tegevuste kohta. Olulisemad keskkonnaaspektid on soojusenergia tarbimine,

veelekked, põhjaveevõtt, ehitusjäätmete tekkimine, reovee puhastuse jäätmete teke, reoveesette teke ja käitlemine, reovee heide keskkonda, heitvee juhtimine merre ning maakasutus.

Purutuli OÜ kodulehel on kirjutatud, et ettevõtte on koostanud keskkonnapoliitika, mis allkirjastatakse kõigi tarnijatega, kuid konkreetsed sihid sõnastatud ei ole. Mainitud on vaid, et eesmärgiks on toota ja tarnida loodussõbralikku toodangut ning anda oma tegevusega panus jäätmete vähendamisele ja keskkonna säästmisele. Keskkonnaaspekte otseselt välja toodud ei ole, kuid põgusalt on mainitud ettevõtte tegevuse võimalikku negatiivset mõju väärilupaikadele. Riski maandamiseks kontrollitakse hoolikalt materjali päritolu.

Paulig Coffee Estonia AS-i eesmärk on edendada otseselt ja kaudselt keskkonna heaolu. Rõhku pannakse energiasäästlikkusele, jäätmete vähendamisele ning taaskasutusele. Ettevõtte eesmärgiks on ka töötajatele nende ökoloogilise jalajälje mõju selgitamine. Keskkonnaaspekte ega –mõjusid pole otseselt nimetatud, kuid veebilehel kirjutatu põhjal võib peamiseks keskkonnaaspektideks pidada toormaterjali ehk kohvi ning transporti.

Tallinna Kaubamaja Grupi keskkonnaeesmärk on üldsõnaline – arendada keskkonnahoidlikku lähenemist ettevõtte igas tegevuses. Selleks kasutatakse ressursse võimalikult jätkusuutlikult ning otsitakse lahendusi üha säästlikumaks tarbimiseks. Samuti arvestatakse organisatsiooni tegevuste puhul Grupi mõju looduskeskkonnale. Peamiseks keskkonnaaspektideks on organisatsiooni suuremahuline energiatarbimine ning jäätmete genereerimine.

Estonian Cell AS-i keskkonna- ja vastutustundliku juhtimise aruandes on loetletud ettevõtte keskkonnaeesmärgid. Nendeks on säästlik energia-, puidu-, gaasi- ja veetarbimine; huvipoolte keskkonnateadlikkuse tõstmine; sertifitseeritud puidu osakaalu suurendamine; tootmisprotsesside stabiilsus. Samas raportis on toodud ka ettevõtte tegevuse olulised keskkonnaaspektid, milleks on vee- ja energiakasutus, maagaasi kasutamine, tootmistevõime tulenev müra, saasteainete emissioon, jäätmete teke, kemikaalide kasutamine. Lisaks veel haavapuidu kasutamine tootmises ning puukoore ja saepuru kasutamine kütuseks.

Saint Gobain Glass Estonia SE peamiseks keskkonnavalaseks eesmärgiks on saaste vältimine läbi materjalide kasutamise optimeerimise ja taaskasutatavate jäätmete osakaalu suurendamise. Sellest tulenevalt sorteeritakse jäätmeid ning tehakse tööd praagi osakaalu vähendamise nimel. Ettevõtte sihiks on ka efektiivsemad tootmisprotsessid, millega kaasneks vee- ja energiatarbimise vähenemine.

Silvano Fashion Group AS-i keskkonnaalasteks eesmärkideks on seaduste järgimine; kaupade tootmine ökoloogilise tõhususega, s.t materjale ning ressursse säästlikult tarbides; töötajate keskkonnateadlikkuse tõstmine; keskkonnamõtjude ja jäätmete vähendamine; keskkonnajuhtimissüsteemi parandamine ja arendamine ning avalikkuse teavitamine ettevõtte keskkonnakaitsealastest meetmetest. Keskkonnaaspekte otseselt mainitud ei ole, küll aga on majandusaastaaruandes kirjas, et organisatsioon pühendub neist tingitud keskkonnamõtjude leevendamisele ning jäätmete vähendamisele.

AS-i YIT Ehitus keskkonnaeesmärkideks on ettevõtte tegevuse vastavus keskkonnaalastele nõuetele, keskkonnahoidlike materjalide säästlik kasutamine, jäätmete vähendamine ning taaskasutamise suurendamine, töötajate ja koostööpartnerite keskkonnateadlikkuse edendamine. Keskkonnaaspekte ei ole selgelt välja toodud, kuid tegevuspõhimõtetest võib välja lugeda, et nendeks on näiteks jäätmed, materjalide kasutus ning saastamine.

Telia Eesti kodulehel on avaldatud kontserni keskkonnapoliitika dokument, milles puuduvad selgesõnalised keskkonnaeesmärgid, kuid mis sisaldab vihjet, et kontsernis on vastavad eesmärgid siiski seatud. Kontserni veebilehel on märgitud üks strateegiline eesmärk, milleks on negatiivsete keskkonnamõtjude minimeerimine ja positiivsete mõjude maksimeerimine kogu organisatsiooni väärtusahelas. Sellest tulenevalt on seatud konkreetsemad sihid aastaks 2018. Nimelt, 2017. aasta lõpuks peavad kõik ulatuslikumad toimingud olema valmis ISO 14001 sertifitseerimiseks, Euroopa regioonis peavad olema programmid mobiilseadmete tagasiostmiseks, 10% madalam energiatarbimine ning 33% madalam CO2 emissioon. Lisaks tulevastele eesmärkidele on toodud ka 2015. aastaks seatud sihid ning tulemused. Olulisemad keskkonnaaspektid on energia, kasvuhoonegaaside emissioonid ning elektroonikaseadmete jäätmed. Võrgustike ehitamine ja hooldamine ning varustuse tootmine mõjutavad keskkonda negatiivselt.

Nagu eelpool juba mainitud puudub PKC Eestil oma veebileht. PKC Grupi kodulehel ja CSR raportis on toodud paar eesmärki. Üheks sihiks on tootmise keskkonnamõtjude vähendamine tarnete optimeerimise ja tõhusama jäätmekäitluse abil. Samuti soovitakse leevendada PKC mõju kliimamuutustele. Lisaks on toodud mõned juba täidetud eesmärgid, näiteks vähendati Mehhikos ohtlikke jäätmeid 50% võrra ning Poolas 25% kaablijäätmeid. Peamiseks keskkonnaaspektiks on toodete tarnimine, sest ettevõtte tootmisprotsess seisneb toodete kokkupanemises ja testimises.

If P&C Insurance kontserni üldine keskkonnaeesmärk on organisatsiooni tegevuse keskkonnamõjude vähendamine. Konkreetsemateks sihtideks on ettevõttesisese keskkonna-teadlikkuse suurendamine; jäätmete minimeerimine ja taaskasutuse parendamine; energia-, vee- ning materjalitarbimise minimeerimine; keskkonnakaalutluste arvestamine toodete ja teenuste puhul ning kliimamuutuste ja keskkonnaga seotud algatuste edendamine. Keskkonnamõjude leevendamine on osa organisatsiooni strateegiast, kuigi on nenditud, et kindlustusettevõtete mõju keskkonnale on suhteliselt väike. Keskkonnaaspekte ei ole mainitud.

Elisa Eesti Soome emafirma kodulehel on toodud välja peamine keskkonnaeesmärk, milleks on ettevõtte ja selle klientide süsiniku jalajälje vähendamine. Keskkonnaaspekte on kirjeldatud põhjalikumalt. Peamised keskkonnaaspektid on jäätmed, CO₂ emissioonid, energiatarbimine, müüdivad seadmed ja eriti neis sisalduvad kuld ja tina.

Eastman Specialities OÜ-l puudub koduleht, kuid kontserni veebilehel on toodud välja neli konkreetset keskkonnaeesmärki. Nendeks on energiaintensiivsuse vähendamine 20%, kasvuhooenergiaemissioonide intensiivsuse vähendamine samuti 20% ning ohtlike jäätmete intensiivsuse vähendamine 15% võrra. Neljas eesmärk oli arendada välja vee kaitse strateegia veepuuduse all kannatavates regioonides 2015. aastaks. Kui esimese kahe eesmärgi puhul ollakse nii-öelda graafikus, siis viimased kaks vajavad parandamist. Peamisteks keskkonnaaspektideks on emissioonid, vee- ja energiatarbimine ning jäätmed.

Ka AQ lasertool OÜ-l puudub Eesti veebileht. Kontserni majandusaastaaruandest võib välja lugeda, et organisatsiooni keskkonnaeesmärgiks on keskkonna ning loodusressursside kaitsmine. Samuti on sihiks järgida regulatsioone ja seadusi ning töötada pidevalt keskkonnamõjude vähendamise või ennetamise nimel. Samas on kirjutatud, et emafirmal puuduvad tegevused, mis nõuaksid raporteerimist või keskkonnalubasid, ning kontsernis on ettevõtteid, millel on selliseid tegevusi. Midagi täpsemalt nende tegevuste ja keskkonnamõjude kohta selgitatud ei ole.

UPM Kymmene Otepää OÜ kohta vastav informatsioon puudub, kuid kontsern on avaldanud keskkonnaaruande, milles on toodud keskkonnaeesmärgid grupitasemel. Nendeks on materjali kasutamise efektiivsuse edendamine, süsinikuneutraalsuse poole pürgimine, vastutustundlik veetarbimine ning jätkusuutlik maakasutus ja elu säilitamine metsades. Raportis on toodud ka peamised keskkonnaaspektid, milleks on puidutoore, kemikaalid, fossiilkütused, emissioonid nii õhku kui ka vette, jäätmed, müra, lõhnad, transport, tooted ning muld. Selgitatud on ka iga aspekti keskkonnamõju ning kuidas seda mõõta.

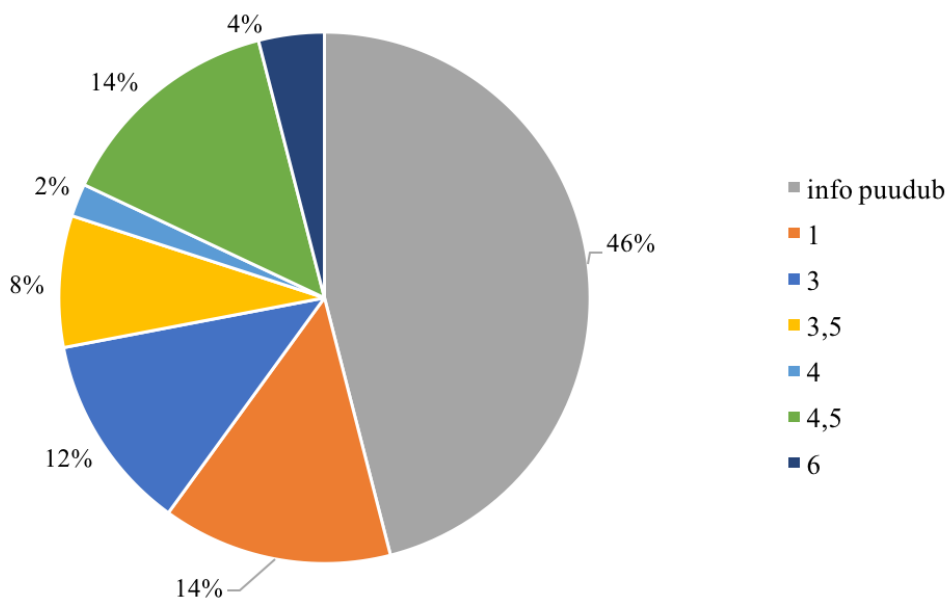
Orica Eesti OÜ-l puudub samuti Eesti kodulehekül. Kontserni jätkusuutlikkuse aruandes on välja toodud järgmised keskkonnavalased eesmärgid aastaks 2017: uuenenud keskkonnastandardi rakendamine, uue jäätmearuandlussüsteemi juurutamine, samuti organisatsiooni tegevuste vastavus keskkonnavalastele õigusaktidele. Keskkonnaaspektideks on jäätmed, veekasutus ja energiatarbimine.

FLIR Systems Estonia OÜ-l puudub Eesti veebileht. Kontserni kodulehel ei ole informatsiooni keskkonnaeesmärkide kohta. Keskkonnaaspekte ega -mõjusid otseselt mainitud ei ole, kuid on kirjutatud, et keskkonnavalaste ohtu on nende tootmisüksustes hinnatud.

Järgmises alapeatükis on kirjutatud keskkonnavalvestuse ja -aruandluse alase informatsiooni avalikustamise skooridest.

2.2.3. Keskkonnavalase informatsiooni avaldamise skoor

Käesoleva töö raames arvutati ka ettevõtete keskkonnavalvestuse ja -aruandluse alase informatsiooni avaldamise skoor. Joonisel 5 on toodud punktisummade jaotus, millest selgub, et lausa 46% vaadeldud ettevõtetest ei avalda ühegi käsitletud kategooria kohta informatsiooni.

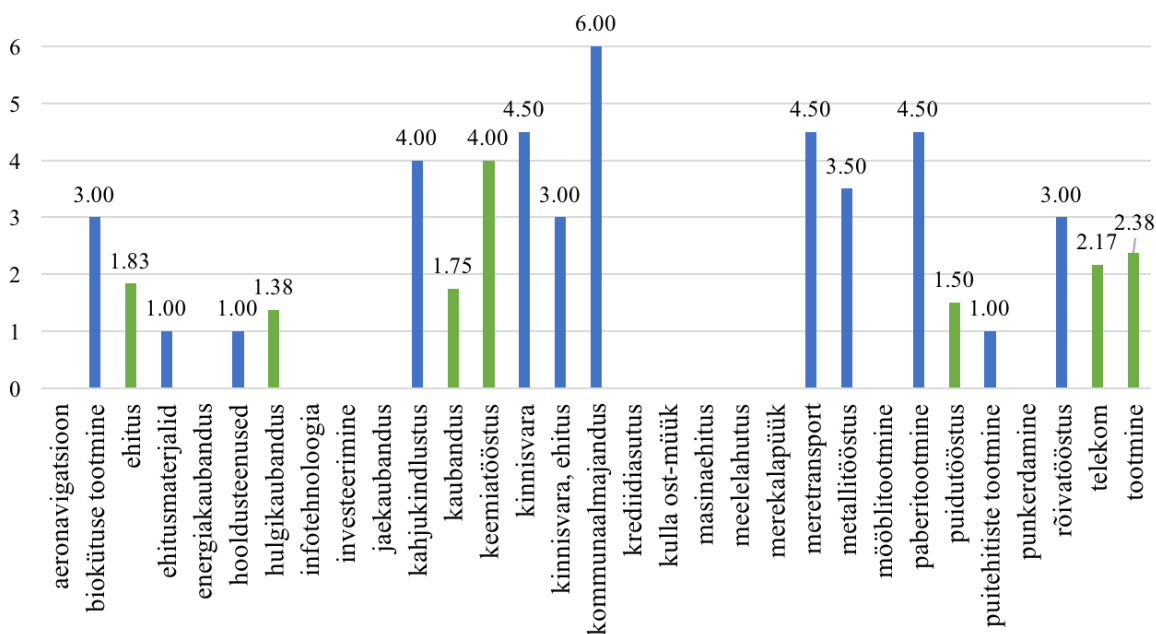

Joonis 5. Keskkonnavalase informatsiooni avaldamise skooride jaotumine

Allikas: (Autori koostatud lisa 3 toodud andmete põhjal)

Kõik viis kategooriat on käsitletud kolme organisatsiooni veebilehel ning aruannetes. Tallinna Vesi AS on ainus organisatsioon, mille skoor on kuus ning mille keskkonnavaline informatsioon on avalikustatud ettevõtte Eesti kodulehel. Ka UPM-Kymmene Otepää OÜ skoor on kuus, kuid kogu teave on võetud kontserni veebilehelt, mis tähendab, et avaldatud informatsioon ei pruugi Eesti tütarfirma kohta kehtida. Estonian Celli skoor oli 4,5, sest keskkonnaraporti asemel oli välja antud keskkonna- ja vastutustundliku ärijuhtimise aruanne, mille eest saadi pool punkti.

Arvutati ka keskmine punktisumma tegevusalade lõikes ning tulemused on toodud joonisel 4.

Joonis 4. Keskkonnavalase informatsiooni avaldamise skoor tegevusalade lõikes

Allikas: (Autori koostatud lisas 3 toodud andmete põhjal)

Kümne valdkonna ettevõtted kogusid keskmiselt vähemalt pool maksimaalsest võimalikust punktisummast, milleks oli kuus punkti. Vaid rohelisteks värvitud tulbaga valdkondade ning lisaks masinaehituse ja meelelahutuse tegevusalade ettevõtteid kuulus valimisse rohkem kui üks, mistõttu ei saa teha sisukaid järeldusi keskkonnavarustuse ja -aruandluse alase teabe avalikustamise ning tegevusvaldkonna seoste kohta.

Järgnevas alapeatükis on toodud uurimuse tulemuste põhjal tehtud järeldused ning autori ettepanekud keskkonnavarustuse ja -aruandluse edasiseks uurimiseks.

2.3. Autori järeldused ja ettepanekud

Bakalaureusetöö raames läbiviidud uurimusest selgus, et see, millist keskkonnaaruandluse ja -arvestuse alast informatsiooni ning kuidas avaldatakse, on Eestis väga varieeruv. Kõigest 54% vaadeldud ettevõtetest avaldab keskkonnavalast teavet vähemalt ühes uuritud kategooriatest. See arv sisaldab aga ka neid vaatlusobjekte, mille puhul leidis informatsiooni ainult kas kontserni või emafirma veebilehel ja aruannetes. Seal sisalduvad andmed ei pruugi kehtida Eestis asuva tütarfirma kohta, mistõttu võib tegelik keskkonnavalase informatsiooni avaldamise ulatus olla veel väiksem. Keskkonnavalase informatsiooni avaldamise skoori keskmine tulemus 1,73 näitab, et info avalikustamise määr on üsna madal.

Keskkonnavalast teavet sisaldavaid aruandeid avaldab 28% vaadeldud organisatsioonidest. Põhjalikku keskkonnaraportit koostavad vaid kaks ettevõtet, kuid see oli oodatud tulemus, sest tegemist on üldjuhul vabatahtlikult koostatava dokumendiga ning keskkonnavaluaruanne on olemas ainult nende organisatsioonide veebilehel, mille keskkonnavalajuhtimissüsteem vastab EMAS-i määruse nõuetele ning millel on seetõttu aruande koostamine kohustuslik. Kõige vähem keskkonnavalast informatsiooni sisaldasid majandusaastaruanded, mille keskkonda puudutav informatsioon mahtus enamasti vaid ühele leheküljele. Aastaruannetest põhjalikumalt on käsitletud keskkonnatemaatikat ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruannetes ning neist omakorda pikemalt on teemat käsitletud jätkusuutlikkuse raportites.

Avaldatava informatsiooni põhjalikkus varieerub samuti. Mitme ettevõtte puhul oli keskkonda või käsitletud kategooriaid mainitud napisõnaliselt. Kirjutatakse, et ettevõtte hoolib keskkonnast, on teadlik oma tegevuse keskkonnamõjudest ning töötab nende vähendamise nimel. Tihti ei toodagi välja konkreetsemat informatsiooni. Ettevõtete emafirma või kontserni veebilehel ja aruannetes sisalduv teave oli enamasti põhjalikum kui Eesti veebilehtedel ja raportites avaldatu. Üheks erandiks on Tallinna Vesi AS, mille võib teistele organisatsioonidele eeskujuks tuua. Ettevõtte keskkonnavalarvestuse ja -aruandluse alase informatsiooni avaldamise skoor on 6/6. Teatud mõju on kindlasti ka sellel, et ettevõtte keskkonnavalajuhtimissüsteem vastab EMAS-i nõuetele. Tallinna Vee kodulehel on käsitletud kõiki antud töös vaadeldud kategooriaid. Informatsioon on selge, andmed on konkreetsed.

Uurimuse käigus selgus, et keskkonnavalast teavet on sageli keeruline leida. Osa ettevõtteid avaldab infot oma veebilehel keskkonnateemalisel alamlehel, mis on lihtsalt leitav.

Osa organisatsioonide aga on suutnud keskkonnavalase informatsiooni peita nii, et selle leidmiseks kulub mitukümmend minutit. Mõne ettevõtte puhul oli vaja andmeid otsida kahel korral, sest esimesel juhul ei leitud midagi, kuid otsustati hiljem siiski uuesti proovida. Sageli puudub info asukohal loogika. Loomulikult võib oletada, et siinkohal on tegemist kehva veebidisainiga, kuid tegelikult peaks olema ettevõtete huvides, et informatsioon, kui see on juba avaldatud, oleks hõlpsalt kättesaadav. Keskkonnateadlik tarbija, kes soovib valida kahe ettevõtte, nt A ja B toodete vahel ning teeb selleks nii-öelda taustauuringut, soovib vajaliku informatsiooni kätte saada kiiresti. Kui esimesel ettevõttel on teave kodulehel lihtsalt leitav ning teise puhul seda esimesel katsel ei leiagi, võib tarbija langetada valiku A kasuks, kuigi B võib tegelikkuses olla keskkonnasõbralikum.

Üheks töös püstitatud uurimisküsimuseks oli, millisel määral lähtuvad Eesti ettevõtted keskkonnavalanduse rahvusvahelistest standarditest ja määrustest. Valimist vähem kui poolel on ISO 14001 sertifikaat, kusjuures neist ühe puhul on see vaid ühel grupi ettevõttel. EMAS-i registreering on valimist ainult kahel ettevõttel, s.t neljal protsendil. Kuigi ISO standardile vastava keskkonnajuhtimissüsteemiga ettevõtted moodustavad valimist 42%, mis ei ole tingimata halb tulemus, võiks see arv suurem olla. Nimelt aitab standardile vastav keskkonnajuhtimissüsteem kaasa ressursside efektiivsemale kasutamisele ning võimaldab efektiivsust suurendada ja kulusid vähendada. Lisaks annab selle sertifikaadi olemasolu keskkonnateadlikule tarbijale märku, et tegemist on organisatsiooniga, mis hoolib keskkonnast. Mitu organisatsiooni on koostanud aruande Global Reporting Initiative standardite järgi, mis näitab, et teatud määral keskkonnavalanduse ühtlustumine siiski toimub.

Töö autor püstitas ka järgmise uurimisküsimuse: “Kas ja millised seosed esinevad keskkonnavalanduse ja ettevõtte tegevusala vahel?” Paraku ei leitud sellele antud töö raames vastust. Nimelt oli 2016. aasta Äripäev TOP 100 edetabeli esimese viiekümne ettevõtte seas esindatud tervelt 31 tegevusvaldkonda. Neist kõigest üheksalt tegevusalalt oli rohkem kui üks organisatsioon. Vaadeldavate objektide mitmekesine taust oli teatud mõttes positiivne, sest lubas teha suuremaid üldistusi kõigi Eesti ettevõtete kohta. Samas aga ei anna tegevusalade lõikes keskkonnavalanduse ja -arvestuse alase info avalikustamise keskmise skoori arvutamine olulist informatsiooni. Põhjuseks asjaolu, et 22 valdkonna puhul on keskmine punktisumma tegelikult ainult ühe ettevõtte põhjal arvutatud. Ka ülejäänud üheksa tegevusala kohta ei saa autori arvates sisukaid järeldusi teha, sest iga valdkonna ettevõtete hulk valimis on liiga väike.

Kvantitatiivset infot keskkonna kohta avalikustatakse vähem kui kvalitatiivset ning rahalist informatsiooni on avaldatud vaid ühe kontserni tasemel. Autori arvates võib põhjuseks olla asjaolu, et organisatsioonid ei soovi, et nende konkurendid teaksid, kui suured on keskkonnakulud või -trahvid. Samuti võib tarbijatel selliste summade avaldamisel tekkida vale ettekujutus ettevõtte tegevusest ja selle keskkonnamõjust.

Arvestades keskkonnuaruandluse vabatahtlikku iseloomu, võiks autori arvates olla keskkonnualase informatsiooni avaldamise tase Eesti ettevõtete seas ka madalam. Samas on kindlasti ruumi edusammudele. Riik ning organisatsioonid peaksid tegema koostööd, et liikuda standardsema keskkonnuaruandluse poole. Ühtsema süsteemi korral oleks ettevõtetele selgem, millist informatsiooni ja kuidas avaldada tuleks. Infotarbijal, kelleks on ka riigiasutused, oleks jällegi lihtsam avalikustatud teavet analüüsida ja võrrelda. Selleks peab tõstma ka tarbijate teadlikkust ning on vaja, et nemad organisatsioonidelt enamat nõuaksid.

Keskkonnuarvestust ja -aruandlust on võimalik käsitleda väga mitme eri nurga alt. Sellest tulenevalt on töö autoril järgmised ettepanekud teema edasiseks uurimiseks. Esiteks soovitab autor valimit suurendada. Kvalitatiivse analüüsi teostamiseks oli 50 ettevõtet piisav. Tegevusvaldkonna ning keskkonnualase informatsiooni avalikustamise vaheliste seoste analüüsimiseks oli valim aga liiga väike. Alustada võib näiteks valimi laiendamisest kogu Äripäev TOP 100 edetabelini. Seejuures tuleb jälgida, et valdkondade esindatus oleks piisav.

Teiseks soovitab autor uurida infotarbijatelt, s.t üksikisikutelt, investoritelt, riigiasutustelt, mil määral teevad nemad ettevõtete kohta keskkonnualast nii-öelda taustauuringut ning missugune informatsioon on nende jaoks oluline. Organisatsioonidelt võib uurida, mille alusel otsustatakse, missugust keskkonnualast teavet avalikustada. Samuti tasub uurida, millise informatsiooni jätavad ettevõtted avaldamata ning mis põhjusel nad seda teevad.

Autori arvates võiks uurida ka võimalikku seost keskkonnuarvestuse ja -aruandluse alase teabe avalikustamise taseme ning organisatsiooni finantstulemuste vahel. Mujal maailmas on seda uuritud ning on leitud positiivne seos teatud finantsnäitajate ning keskkonnualase informatsiooni avaldamise vahel.

KOKKUVÕTE

Keskkonnaarvestus on keskkonnaga seotud informatsiooni identifitseerimine, mõõtmine ning aruannetes käsitlemine. Keskkonnaaruandlus on igasuguse ettevõtte tegevusega seotud keskkonnavalase teabe avalikustamine.

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, missugust keskkonnaarvestuse ja -aruandluse alast informatsiooni ja kuidas avalikustavad Eesti ettevõtted. Selleks analüüsiti organisatsioonide kodulehtedel ning vaba ligipääsuga aruannetes sisalduvat keskkonnavalast teavet viiest kategooriast: keskkonnajuhtimissüsteem, keskkonnaaruanne, keskkonnavalasest eesmärgid, keskkonnavalaspektid ja -mõjud ning kvantitatiivne keskkonnavalane teave. Uurimuse valimisse kuulusid Äripäev TOP 100 edetabeli esimesed 50 ettevõtet.

Töö käigus leiti vastus kahele uurimisküsimusele. Tulemustest selgus, et keskkonnaarvestuse ja -aruandluse alase informatsiooni avalikustamine Eesti ettevõtetes varieerub. 46% vaadeldud organisatsioonidest ei avalda üldse keskkonnavalast informatsiooni ning 18% puhul oli teave olemas vaid emaettevõtte kohta või kontserni tasemel. 28% ettevõtetest avaldab vastavat teavet keskkonna- või muus aruandes. Keskmiselt avaldavad ettevõtted teavet vähem kui kahe käesolevas töös käsitletud kategooria kohta. Kõigest kolm ettevõtet on käsitlenud kodulehel või aruannetes kõiki viit vaadeldud kategooriat ning neist ühe puhul oli info kättesaadav vaid kontserni tasemel.

Kvantitatiivset informatsiooni avaldas 13 ettevõtet 50-st. Enamasti käsitleti ettevõtte tegevuse käigus tarbitud energia, vee ja materjalide koguseid. Keskkonnavalast finantsteavet organisatsioonid üldjuhul ei avalda. Erandiks oli ühe valimisse kuulunud ettevõtte kontsern, mille jätkusuutlikkuse aruanne sisaldas keskkonnakulusid ja -trahve ning konkreetseid summasid, mis on kulutatud keskkonnaprojektidele.

Avalikustatud informatsiooni põhjalikkus varieerub samuti. Eesti ettevõtted käsitlevad keskkonda sageli napisõnalisemalt kui siin asuvate organisatsioonide kontsernid või emaettevõtted. Keskkonnaaruanded on mitmekümne lehekülje pikkused, ettevõtte sotsiaalse vastutuse või jätkusuutlikkuse aruannetes jääb keskkonnatemaatika käsitlemine kümne

lehekülje piiresse ning majandusaastaaruannetes sisalduv keskkonnaalane informatsioon ei ületa enamasti ühte lehekülge.

Täheldati, et keskkonnaalast informatsiooni on sageli keeruline leida. Ettevõtetele oleks kasulikum avaldada keskkonnateavet nii, et tarbija või potentsiaalne koostööpartner, investor selle lihtsalt üles leiaks. Kui andmete leidmiseks tuleb palju vaeva näha, võivad kärsitumad infotarbijad arvata, et vastav informatsioon puudub.

ISO 14001 standardile vastav keskkonnajuhtimissüsteem on valimist vähem kui poolel, EMAS määrusele vastav keskkonnajuhtimissüsteem aga kõigest kahes ettevõttes. Keskkonnaarvestuse ja -aruandluse ühtlustumise suunas on siiski edusamme tehtud, mitu valimisse kuulunud ettevõtet on lähtunud jätkusuutlikkuse või ettevõtte sotsiaalse vastutuse, ühel juhul ka majandusaastaaruande koostamisel Global Reporting Initiative standarditest.

Kolmandale uurimisküsimusele, mis puudutas tegevusvala ja keskkonnaalase informatsiooni avaldamise vahelisi seoseid, paraku vastust ei leitud. Nimelt oli valimis ettevõtteid 31 tegevusvaldkonnast, millest vaid üheksast kuulus valimisse rohkem kui üks ettevõtte. Seetõttu ei andnud iga valimis esindatud valdkonna keskmise keskkonnaalase teabe avaldamise skoori arvutamine informatsiooni, mille põhjal oleks saanud võimalike seoste kohta sisukaid järeldusi teha.

Keskkonnaarvestuse ja -aruandluse alase informatsiooni avaldamise hetkeolukord Eestis võiks olla parem. Selle nimel peavad riik ja organisatsioonid koostööd tegema. Lisaks on vaja tõsta inimeste keskkonnateadlikkust, et nad oskaksid ettevõtetelt enama informatsiooni avaldamist nõuda.

Autor soovib teema edasiseks uurimiseks valimit suurendada, et vastata ka käesoleva töö raames vastuseta jäänud uurimisküsimusele. Samuti on otstarbekas uurida, mille alusel ettevõtted otsustavad, missugust teavet avaldada. Tarbijatelt, riigiasutustelt, investoritelt tuleks uurida, millist keskkonnaalast informatsiooni nemad ettevõtete kohta otsivad ning miks.

SUMMARY

ENVIRONMENTAL ACCOUNTING AND REPORTING IN ESTONIAN COMPANIES

Mirjam Arrak

In recent decades, the rapid growth of the Earth's population has increased the need to exploit natural resources, bringing with it environmental degradation. Natural disasters occur more frequently causing economic damages that can reach billions of dollars. Environmental awareness has grown among people and organizations.

The role of accounting has grown from merely disclosing financial information for the use of shareholders and authorities. Organizations need to demonstrate that they consider the environment and sustainability in general in their operations. Despite the developments in environmental accounting and reporting in recent decades, a consensus on what, if anything, should be reported, has yet to be reached. It is a field that has not been standardized and is largely voluntary in nature. To achieve standardized environmental accounting and reporting in the future, an overview of the current situation is needed.

The aim of this Bachelor's thesis is to find out what kind of environmental information and how do Estonian companies disclose. The author has posed the following research questions. What kind of information and how do Estonian companies disclose in the field of environmental accounting and reporting? How much do Estonian companies consider international environmental standards and regulations? What are the connections between the field the company operates in and the amount of environmental information it discloses?

The sample of this study comprised of 50 of the most successful companies in the Äripäev TOP 100 ranking system. The research method used in this thesis was qualitative content analysis. The author analyzed information found on the companies' homepages and in various reports. Those reports include environmental, sustainability, corporate social

responsibility and annual reports. In the case of one company, an Environmental and sustainable business management report was analyzed. The categories of environmental information considered in this thesis were: environmental management system, environmental report, environmental goals, environmental aspects and impacts, quantitative information.

In the first chapter, several definitions of environmental accounting and reporting have been explained. An overview of the nature and importance of environmental accounting and reporting is given, as well as a description and comparison of two environmental management systems. The first chapter also includes an overview of previous research conducted in the field of environmental accounting and reporting and the results. In the second chapter, a description of the sample and the research method is given. The author explains which data and why was collected. This is followed by the results of the analysis and the conclusions.

The research conducted by the author reveals that 46% of the sample do not disclose any environmental information. 28% of the companies disclose information in various reports they compile. On average, companies disclose information in less than two of the categories considered in this thesis. On the other hand, there are companies that disclose information in all five of them. The comprehensiveness of the environmental information disclosed by companies varies as well. Estonian companies disclose less information than the parent companies of Estonian subsidiaries. Finding the environmental information disclosed by companies is often difficult. Companies would benefit more from information that is easy to find.

Less than half of the companies in the sample have an ISO 14001 certification and only two have environmental management systems that comply with the EMAS regulation. Progress towards standardizing environmental accounting and reporting has been made nonetheless. There were several companies that have adopted the standards of Global Reporting Initiative.

There were companies from 31 different lines of business in the sample. Only nine fields were represented by more than one company. Therefore, calculating the average environmental information disclosure score for each field did not provide information from which significant conclusions could have been drawn.

The author believes that the current situation of environmental accounting and reporting in Estonia could be better. The state and organizations need to work together to improve that. The environmental awareness of people should be increased so they would know to demand better disclosure practices from organizations.

VIIDATUD ALLIKAD

- 3x3 Good Reasons for EMAS. (2012). European Commission.
http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/other/Brochure_3x3_Good_reasons_for_EMAS.pdf (02.04.2017)
- Alewine, H. C., Stone, D. N. (2013). How does environmental accounting information influence attention and investment?. – *International Journal of Accounting & Information Management*, Vol. 21, No. 1, pp. 22-52.
- Collison, D., Slomp, S. (2000). Environmental accounting, auditing and reporting in Europe: the role of FEE. – *European Accounting Review*, Vol. 9, No. 1, pp. 111-129.
- EMAS and ISO 14001: complementaries and differences. (2011). European Commission.
http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/factsheets/EMASiso14001_high.pdf (02.04.17)
- EMAS Policy. European Commission.
http://ec.europa.eu/environment/emas/emas_publications/policy_en.htm (02.04.17)
- Environmental Accounting and Reporting. (2015). ACCA (the Association of Chartered Certified Accountants).
<http://www.accaglobal.com/gb/en/student/exam-support-resources/professional-exams-study-resources/p1/technical-articles/environmental-accounting-and-reporting.html> (11.03.2017)
- Environmental Management Accounting. (2005). International Guidance Document. International Federation of Accountants.
<https://www.iaasb.org/system/files/publications/files/international-guidance-document-2.pdf> (20.03.2017)
- Environmental Management Accounting. (2017). ACCA (the Association of Chartered Certified Accountants).
<http://www.accaglobal.com/ubcs/en/student/exam-support-resources/fundamentals-exams-study-resources/f5/technical-articles/Env-MA.html> (20.03.2017)
- Glossary of Environment Statistics. (1997). United Nations.
https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_67E.pdf (20.03.2017)

- Gray, R., Javad, M., Power, D. M., Sinclair, C. D. (2001). Social and Environmental Disclosure and Corporate Characteristics: A Research Note and Extension. – *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol. 28, No. 3, 4, pp. 327-356.
- GRI's History. Global Reporting Initiative.
<https://www.globalreporting.org/information/about-gri/gri-history/Pages/GRI's%20history.aspx> (28.04.2017)
- GRI Standards Download Center. Global Reporting Initiative.
<https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/> (28.04.2017)
- Introduction to ISO 14001:2015. (2015). International Standardization Organization.
https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/introduction_to_iso_14001.pdf (02.04.2017)
- Jones, M. J. (2010). Accounting for the environment: Towards a theoretical perspective for environmental accounting and reporting. – *Accounting Forum* 34, pp. 123-138.
- Keskkonnajuhtimissüsteemid. Keskkonnaministeerium.
<http://www.envir.ee/et/keskkonnajuhtimissusteemid> (01.04.2017)
- Khan, S. (2016). Disclosure of Environmental Reporting Practices: A Study of Select Industries in Rajasthan. – *The IUP Journal of Management Research*, Vol. XV, No. 3, pp. 44-60.
- Moor, H. (2008). Eestis rakendatavate keskkonnajuhtimissüsteemide analüüs. Uurimistöö aruanne. Keskkonnaministeeriumi lepinguline töö nr 18-19/497. Tallinn: Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus (SEI Tallinn).
- Omnamasivaya, B., Prasad, M. S. V. (2016). The Influence of Financial Performance on Environmental Accounting Disclosure Practices in India: Empirical Evidence from BSE. – *The IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices*, Vol. XV, No. 3, pp. 16-33.
- Pramanik, A. K., Shil N. C., Das, B. (2008). Environmental accounting and reporting With special reference to India. – *Munich Personal RePEc Archive Paper*, No. 7712.
- Programm “Keskkonnajuhtimise põhimõtete parem rakendamine avalikus sektoris”. (2009). Keskkonnaministeerium.
http://www.envir.ee/sites/default/files/kem_programm_kinnitatud.pdf (01.04.2017)
- Search engine for EMAS registrations.
<http://ec.europa.eu/environment/emas/register/> (01.04.17)
- Sertifikaatide andmebaas. Eesti Kvaliteediühing
<http://eaq.ee/sisu/sertifikaatide-andmebaas> (01.04.2017)

Tze, S. O., Huey, S. T., Han, H. G., Siew, B. T., Boon, H. T. (2016). The Relationship Between Environmental Disclosures and Financial Performance of Public Listed Companies in Malaysia. – *International Business Management*, Vol. 10, No. 4, pp. 461-467.

Yusoff, H., Lehman, G., Nasir, N. M. (2006). Environmental engagements through the lens of disclosure practices: A Malaysian story. – *Asian Review of Accounting*, Vol. 14, No. 1/2, pp. 122-148.

LISAD

Lisa 1. EMAS ja ISO 14001 peamised erinevused

Tabel 1. EMAS ja ISO 14001 peamised erinevused

	EMAS	ISO 14001
Õiguslik seisund	Euroopa õigusakt	Rahvusvaheline eraõiguslik kommertsstandard
Osalemine	Vabatahtlik	Vabatahtlik
Geograafiline ulatus	Ülemaailmselt rakendatav	Ülemaailmselt rakendatav
Fookus ja eesmärk	Organisatsiooni keskkonnategevuse tulemuslikkuse pidev parendamine	Keskkonnajuhtimissüsteemi järjepidev tõhustamine
Keskkonnaaspektid	Täielik esialgne toodete, teenuste ja tegevuste keskkonnaülevaade	Keskkonnaaspektide identifitseerimine; esialgne ülevaade on soovituslik, mitte kohustuslik
Vastavus õigusaktidele	Õigusaktidele vastavuse täielik tõendamine on nõutud	Kohustus vastata kehtivate õigusaktide nõuetele; puudub vastavuse audit.
Töötajate kaasatus	Töötajate ja nende esindajate aktiivne kaasamine	Pole nõutud (ISO 14001 ja EMAS näevad ette töötajate koolitamist)
Tarnijad ja töövõtjad	Mõju tarnijate ja töövõtjate üle on nõutud	Tarnijaid ja töövõtjaid teavitatakse asjakohastest protseduuridest
Väline kommunikatsioon	Avatud dialoog väliste sidusrühmadega on nõutud; organisatsiooniväline aruandlus regulaarselt avaldatava keskkonnuaruande näol	Dialoog väliste sidusrühmadega ei ole nõutud
Organisatsioonisisene keskkonnuaudit	Keskkonnajuhtimissüsteemi audit; keskkonnategevuse tulemuslikkuse audit; keskkonnanõuete täitmise audit	Keskkonnajuhtimissüsteemi audit, et kontrollida standardi nõuete täitmist
Erandid väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele (SME)	Tõendamisintervallide pikendamine kolmelt aastalt neljale; keskkonnuaruannete kinnitamine iga kahe aasta tagant, mitte igal aastal; keskkonnatõendaja arvestab SME erilisi karakteristikuid	Erandeid ei ole ette nähtud

Allikas: (EMAS and ... 2011)

Eesti ettevõtete TOP 100 aastal 2015

TOP 100 Estonian Companies
Рейтинг TOP 100 эстонских предприятий

koht rank место	firma nimi company наименование фирмы	tegevusala area of activity сфера деятельности	tegevjuht/juhatuselise CEO руководитель	linn/mk city/county город/уезд	käive 2015 turnover, th € нетто-оборот	arikasum 2015 profit, th € прибыль	punkte points сумма	koht 2014 rank in 2014 место в 2014
1.	Baltic Sea Bunkering OÜ²	punkerdamine	Aleksei Tšulets	Tallinn	63 967	9 785	232	192.
2.	Hekotek AS²	masinaehitus	Heiki Einpaul	Harju mk	56 621	8 061	258	24.
3.	Olympic Entertainment Group AS²	meelelahutus	Madis Jääger	Tallinn	165 898	31 382	264	83.
4.	Antonio Trade OÜ ²	hulgikaubandus	Jevdokia Pribõltšenko	Tallinn	164 820	27 383	278	5.
5.	Glamox HE AS	tootmine	Illo Limmart	Keila	42 978	11 571	311	3.
6.	Graanul Invest AS ²	biokütuse tootmine	Raul Kirjanen	Tallinn	242 937	33 344	319	43.
7.	Kaamos Group OÜ ²	kinnisvara, ehitus	Kaido Jõelet	Tallinn	46 308	16 596	330	28.
8.	Eesti Loto AS	meelelahutus	Heiki Kranich	Tallinn	56 722	9 433	358	60.
9.	Lennuliiklusteeninduse AS	aeronavigatsioon	Tanel Rautits	Harju mk	26 827	12 428	375	45.
10.	Telia Eesti AS	telekom	Dan Olov Strömberg	Tallinn	309 743	62 208	378	82.
11.	Harmet OÜ ³	puitehitiste tootmine	Alo Tamm	Saue	50 114	4 179	420	25.
12.	PKC Eesti AS	tootmine	Merle Montgomery	Keila	145 738	17 418	434	169.
13.	Kesko Senukai Estonia AS	kaubandus	Alo Ivask	Tallinn	87 116	5 334	471	33.
14.	Riigi Kinnisvara AS ²	kinnisvara	Urmas Somelar	Tallinn	84 922	18 971	473	15.
15.	If P & C Insurance AS	kahjukindlustus	Andris Morozovs	Tallinn	130 306	20 734	501	19.
16.	Starman AS ²	telekom	Aivo Adamson	Tallinn	51 832	9 271	510	
17.	Eesti Energomontaaž AS	ehitus	Maksim Lonski	Narva	22 435	3 768	518	
18.	Reyktal AS	merekalapüük	Mati Sarevet	Tallinn	19 494	7 058	520	468.
19.	Bigbank AS ²	krediitiasutus	Kaido Saar	Tartu	71 959	13 871	551	61.
20.	Elisa Eesti AS	telekom	Sami Jussi Seppänen	Tallinn	95 365	19 252	566	57.
21-22.	Tallink Grupp AS ²	meretransport	Janek Stalmeister	Tallinn	945 203	103 263	575	215.
21-22.	Tallinna Veski AS ²	kommunaalmajandus	Karl Heino Brookes	Tallinn	55 928	25 578	575	68.
23.	Magnetic MRO AS	hooldusteenused	Jonas Butautis	Tallinn	36 504	2 411	576	485.
24.	Baltic Energy Partners OÜ ²	energiakaubandus	Marko Allikson	Tallinn	49 453	2 305	578	382.
25.	Combimill Sakala OÜ ²	puidutööstus	Margus Kohava	Viljandi mk	35 810	3 765	579	70.
26.	YIT Ehitus AS ²	ehitus	Margus Põim	Tallinn	54 749	4 179	584	274.
27.	Purutuli OÜ	puidutööstus	Tanel Mihkelson	Tartu	28 899	3 444	595	
28.	Eastman Specialties OÜ	keemiatööstus	Hannes Reinula	Kohtla-Järve	57 708	7 614	612	219.
29.	AQ Lasertool OÜ	metallitööstus	Rein Volt	Pärnu mk	34 204	3 838	615	105.
30.	UPM-Kymmene Otepää AS	puidutööstus	Ando Jukk	Otepää	34 332	8 841	620	13.
31.	Konesko AS	masinaehitus	Mart-Järvo Hirtentreu	Järva mk	53 086	3 092	622	244.
32.	Nord Cocoa OÜ	hulgikaubandus	Arkadi Gorlatš	Maardu	65 198	3 550	635	12.
33.	Paulig Coffee Estonia AS	hulgikaubandus	Kadri Kangur	Tallinn	35 285	4 515	640	99.
34.	Lasita Maja AS ²	hulgikaubandus	Kaido Maisvee	Tartu mk	29 449	2 775	641	94.
35.	Delux OÜ ²	mööblitootmine	Göran Sjöholm	Viljandi	30 178	3 249	646	96.
36.	Orica Eesti OÜ ¹	keemiatööstus	Urmas Rägo	Jõhvi	28 637	7 190	654	
37.	Santa Monica Networks Group OÜ ²	investeering	Justas Dargužas	Tallinn	70 109	5 080	660	108.
38.	Tallinna Kaubamaja Grupp AS ²	kaubandus	Raul Puusepp	Tallinn	555 447	26 944	667	49.
39.	Lemeks AS ²	puidutööstus	Jüri Külvik	Tartu	107 110	9 943	668	11.
40.	Estonian Cell AS	paberitootmine	Lauri Raid	Kunda	77 895	5 475	674	178.
41.	Nortal AS ²	infotehnoloogia	Andre Krull	Tallinn	44 318	3 406	682	119.

Lisa 2 järg

12 ESISADA

Eesti edukamad ettevõtted 2015

koht rank	firma nimi company наименование фирмы	tegevusala area of activity сфера деятельности	tegevjuht/juhatuse liige CEO руководитель	linn/mk city/county город/уезд	käive 2015 turnover нетто-оборот	ärikasum 2015 profit прибыль	punkte points сумма	koht 2014 rank in 2014 место в 2014
42.	Ehitusfirma Rand ja Tuulberg AS ²	ehitus	Taivo Täht	Tartu	108 115	3 212	685	306.
43.	Tavid AS ²	kulla ost-müük	Kuno Rääk	Tallinn	127 245	4 434	686	154.
44.	Saint-Gobain Glass Estonia SE	tootmine	Andi Kasak	Elva	65 760	6 342	696	196.
45.	OG Elektra AS	jaekaubandus	Gea Gross	Rakvere	94 068	7 077	699	40.
46.	TMB AS ²	ehitusmaterjalid	Toivo Annus	Tartu	43 984	3 286	704	46.
47.	Silvano Fashion Group AS ²	rõivatööstus	Jarek Sargava	Tallinn	65 254	14 125	707	155.
48.	FLIR Systems Estonia OU	tootmine	Tiit Tallo	Tallinn	35 571	3 536	708	185.
49.	Stora Enso Eesti AS	puidutööstus	Marek Kase	Tallinn	175 877	12 565	721	174.
50.	Eesti Hõõvellist OU	puidutööstus	Andrus Rooks	Viljandi mk	28 250	3 408	722	124.
51.	Baltic Maritime Logistics Group AS ²	logistika	Tarmo Nurmetalo	Tallinn	117 547	9 035	725	20.
52.	LHV Group AS ²	krediidiasutus	Erkki Raasuke	Tallinn	27 368	14 279	730	78.
53.	ASSA ABLOY Baltic AS	hulgikaubandus	Allan Raassalu	Tallinn	15 192	2 412	736	
54.	Lääne-Tallinna Keskaigla AS	meditsiin	Imbi Moks	Tallinn	53 195	3 571	746	101.
55.	Norma AS ²	tootmine	Peep Siimon	Tallinn	68 700	4 188	756	272.
56.	Allium UPI OU	hulgikaubandus	Ahti Kallikorm	Harju mk	30 623	3 389	761	140.
57.	Interchemie Werken De Adelaar Eesti AS	ravimitööstus	Veiko Saluste	Harju mk	18 485	2 478	768	374.
58.	Sandmani Grupi AS	hulgikaubandus	Jaan Koppel	Tallinn	98 473	5 361	787	41.
59.	E.L.L. Kinnisvara AS ²	kinnisvara	Toomas Aak	Tallinn	42 354	18 068	788	54.
60.	RRLektus AS	jaekaubandus	Rein Reinvee	Tapa	38 675	2 576	795	137.
61.	Mistra-Autex AS	tekstilitootmine	Priit Tamm	Harju mk	21 107	2 080	797	385.
62.	Utilitas OU ²	kommunaalmajandus	Priit Koit	Tallinn	110 273	21 378	806	
63.	ESPAK AS	hulgikaubandus	Arvi Liivik	Tallinn	64 009	4 210	813	103.
64.-65.	Silberauto AS ²	hulgikaubandus	Väino Kaldoja	Tallinn	259 303	4 340	815	339.
64.-65.	Maag Grupp AS ²	hulgikaubandus	Silver Kaur	Tartu	163 850	6 934	815	141.
66.-67.	Valga Puu OU ²	hulgikaubandus	Andres Olesk	Valga mk	23 864	2 179	816	
66.-67.	Metaprint AS	metallitööstus	Martti Lemendik	Tallinn	45 276	6 118	816	51.
68.	Auto 100 AS	hulgikaubandus	Janek Aavik	Tallinn	63 062	2 340	819	71.
69.	Harju Elekter AS ²	tootmine	Andres Allikmäe	Keila	60 656	3 276	837	209.
70.	Standard AS ²	mööblitootmine	Enn Veskimägi	Tallinn	22 524	2 132	847	80.
71.	Keil M.A. OU	veokite müük	Margus Mängel	Valga	23 719	1 949	851	371.
72.-73.	Baltliner OU ²	hulgikaubandus	Dmitry Bondarenko	Maardu	43 690	1 515	858	349.
72.-73.	Empower AS ²	ehitus	Jaanis Järvet	Tallinn	46 011	1 404	858	490.
74.	Interconnect Product Assembly AS	tootmine	Roman Klepikov	Harju mk	21 914	2 561	860	246.
75.	Eesti Viljasalv OU	hulgikaubandus	Tõnis Leetjõe	Tartu	70 442	2 068	864	128.
76.	AGE Com OU ²	reklaam	Peep Pihotalo	Tallinn	64 835	3 499	865	58.
77.	Kalev AS	toiduainetööstus	Kaido Kaare	Harju mk	43 711	4 480	868	64.

**MÜÜA PUHKEKESKUS
HARJUMAAL MERE
LÄHEDUSES, 21 HA
DETAILPLANEERINGUGA
MAAD, OMA RAND**

**SOOVI KORRAL KA ERALDI
PUIDUTÖÖSTUS KOOS
SEADMETEGA**

Info: 501 4433 Katti

Lisa 2 järg

14 ESISADA

Eesti edukamad ettevõtted 2015

koht rank место	firma nimi company наименование фирмы	tegevusala area of activity сфера деятельности	tegevjuht/juhatuse liige CEO руководитель	linn/mk city/country город/уезд	käive 2015 turnover нетто-оборот	arikasum 2015 profit прибыль	punkte points сумма	koht 2014 rank in 2014 место в 2014
78.	TREF AS ²	ehitus	Andres Gailit	Tartu	36 133	3 131	869	294.
79.	Mecro AS ²	kaubandus	Priit Prints	Tallinn	105 058	3 066	873	355.
80.	Kinnisvaravalduse AS	kinnisvara	Karl Anders Torell	Harju mk	17 038	14 910	875	84.
81.	Eesti Teed AS	ehitus	Andres Agukas	Rakvere	27 342	4 064	878	261.
82.	Eesti Meedia AS ²	meedia	Sven Nuutmann	Tartu	84 872	4 968	887	
83.	ETS NORD AS	ehitusmaterjalid	Urmas Hiie	Tallinn	21 191	2 141	896	329.
84.	Fund Ehitus OÜ	ehitus	Ott Kikkas	Tallinn	40 676	5 589	897	8.
85.	KARIA OÜ ²	hulgikaubandus	Ülle Johanson	Harju mk	42 612	1 752	903	135.
86.	ORLEN Eesti OÜ	hulgikaubandus	Siret Liivamägi	Tallinn	310 429	4 447	917	153.
87.	Baltic Agro AS	hulgikaubandus	Ants Puusta	Tallinn	252 788	2 892	926	358.
88.	Scandagra Eesti AS	hulgikaubandus	Jurgita Radzevičė	Viljandi	97 585	2 174	928	193.
89.	A. Le Coq AS	toiduainetööstus	Tarmo Noop	Tartu	77 100	15 913	937	27.
90.	Põldma Kaubanduse AS ²	jaekaubandus	Heinar Põldma	Tallinn	37 672	2 411	942	167.
91.	ACE Logistics Group AS ²	logistika	Andres Matkur	Tallinn	22 193	1 908	952	125.
92.	Kodumaja AS ²	ehitus	Lembit Lump	Tartu	56 445	6 668	965	23.
93.	Eesti Keskkonnateenused AS ²	jäätmekäitlus	Bruno Tammaru	Tallinn	24 375	2 301	968	131.
94.	Valio Eesti AS	toiduainetööstus	Maido Solovjov	Tallinn	85 774	4 580	971	59.
95.	Technomar & Adrem AS ²	puidutööstus	Igor Izraeljan	Maardu	42 372	4 873	972	113.
96-97.	Ehitustrust AS	ehitus	Kaido Somelar	Tartu	20 105	1 408	986	
96-97.	Hebron OÜ ²	hulgikaubandus	Vladimir Žarikov	Tallinn	133 492	4 559	986	69.
98.	SCANIA Eesti AS	raskeveokite müük	Tarmo Allemann	Tallinn	49 850	1 641	998	308.
99.	Arrow Electronics Estonia OÜ	hulgikaubandus	Hanno Septer	Tallinn	28 031	1 558	999	335.
100-101.	KE Infra AS	ehitus	Vladimir Kostin	Tartu	21 890	2 743	1008	35.
100-101.	Stoneridge Electronics AS	tootmine	Toomas Papstel	Harju mk	49 506	2 722	1008	165.

E · R · S · O
EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Eesti
esindusorkestri
kontserdid
eduka tönädala
lõpetuseks!

ERSO
90

Lisa 3. Keskkonnaalase informatsiooni olemasolu

Tabel 3. Keskkonnaalase informatsiooni olemasolu

Nimi	Tegevus-ala	ISO 14001	EMAS	Aruanne	Eesmärgid	Aspektid, mõjud	Kvantitatiivsed andmed	Skoor
Baltic Sea Bunkering OÜ	punkerdamine	-	-	-	-	-	-	0
Hekotek AS	masinaehitus	-	-	-	-	-	-	0
Olympic Entertainment Group AS	meelelahutus	-	-	-	-	-	-	0
Antonio Trade OÜ	hulgikaubandus	-	-	-	-	-	-	0
Glamox HE AS	tootmine	x	-	-	x	x	-	3
Graanul Invest AS	biokütuse tootmine	x	-	-	x	x	-	3
Kaamos Group OÜ	kinnisvara, ehitus	x	-	-	x	x	-	3
Eesti Loto AS	meelelahutus	-	-	-	-	-	-	0
Lennuliiklusteeninduse AS	aeronavigatsioon	-	-	-	-	-	-	0
Telia Eesti AS	telekom	x	-	-	x	x	-	3
Harmet OÜ	puitehitiste tootmine	x	-	-	-	-	-	1
PKC Eesti AS	tootmine	x	-	(x)	x	x	x	4,5
Kesko Senukai Estonia AS	kaubandus	-	-	-	-	-	-	0
Riigi Kinnisvara AS	kinnisvara	x	-	(x)	x	x	x	4,5
If P&C Insurance AS	kahjukindlustus	-	-	x	x	x	x	4
Starman AS	telekom	-	-	-	-	-	-	0
Eesti Energomontaaž AS	ehitus	-	-	-	-	-	-	0
Reyktal AS	merekalapüük	-	-	-	-	-	-	0
Bigbank AS	krediidasutus	-	-	-	-	-	-	0
Elisa Eesti AS	telekom	-	-	(x)	x	x	x	3,5
Tallink Grupp AS	meretransport	x	-	(x)	x	x	x	4,5
Tallinna Vesi AS	kommunaalmajandus	x	x	x	x	x	x	6

Lisa 3 järg

Magnetic MRO AS	hooldusteenused	x	-	-	-	-	-	1
Baltic Energy Partners OÜ	energiakaubandus	-	-	-	-	-	-	0
Combimill Sakala OÜ	puidutööstus	-	-	-	-	-	-	0
YIT Ehitus AS	ehitus	x	-	(x)	x	x	x	4,5
Purutuli OÜ	puidutööstus	-	-	-	x	x	x	3
Eastman Specialties OÜ	keemiatööstus	-	-	(x)	x	x	x	3,5
AQ Lasertool OÜ	metallitööstus	x	-	(x)	x	x	-	3,5
UPM-Kymmene Otepää AS	puidutööstus	x	x	x	x	x	x	6
Konesko AS	masinaehitus	-	-	-	-	-	-	0
Nord Cocoa OÜ	hulgikaubandus	x	-	-	-	-	-	1
Paulig Coffee Estonia AS	hulgikaubandus	x	-	(x)	x	x	x	4,5
Lasita Maja AS	hulgikaubandus	-	-	-	-	-	-	0
Delux OÜ	mööblitootmine	-	-	-	-	-	-	0
Orica Eesti OÜ	keemiatööstus	x	-	(x)	x	x	x	4,5
Santa Monica Networks Group OÜ	investeering	-	-	-	-	-	-	0
Tallinna Kaubamaja Grupp AS	kaubandus	(x)	-	(x)	x	x	-	3,5
Lemeks AS	puidutööstus	-	-	-	-	-	-	0
Estonian Cell AS	paberitootmine	x	-	(x)	x	x	x	4,5
Nortal AS	infotehnoloogia	-	-	-	-	-	-	0
Ehitusfirma Rand ja Tuulberg AS	ehitus	x	-	-	-	-	-	1
Tavid AS	kulla ost-müük	-	-	-	-	-	-	0
Saint-Gobain Glass Estonia SE	tootmine	-	-	-	x	-	-	1
OG Elektra AS	jaekaubandus	-	-	-	-	-	-	0

Lisa 3 järg

TMB AS	ehitusmaterjalid	x	-	-	-	-	-	1
Silvano Fashion Group AS	rõivatööstus	x	-	-	x	x	-	3
FLIR Systems Estonia OÜ	tootmine	-	-	-	-	x	-	1
Stora Enso Eesti AS	puidutööstus	-	-	-	-	-	-	0
Eesti Hõvelliist OÜ	puidutööstus	-	-	-	-	-	-	0

Allikas: (Autori koostatud)